

Varuguiden och dess användning i arbetet mot giftfria och resurs- snåla kretslopp

Varuguiden och dess användning i arbetet mot giftfria och resurssnåla kretslopp

Statistiska centralbyrån
2010

The Commodity Guide and its use in the work towards Non-toxic and Resource-saving cyclical systems

Statistics Sweden
2010

Producent
Producer Statistiska centralbyrån, avdelningen för regioner och miljö
Statistics Sweden, Regions and Environment Department
Box 24300, SE-104 51 Stockholm
+46 8 506 940 00
miljorakenskaper@scb.se

Förfrågningar
Inquiries Louise Sörme +46 8 506 947 92
louise.sorme@scb.se

Det är tillåtet att kopiera och på annat sätt mångfaldiga innehållet i denna publikation.
Om du citerar, var god uppge källan på följande sätt:

Källa: SCB, *Varuguiden och dess användning i arbetet mot giftfria och resurssnåla kretslopp*.

It is permitted to copy and reproduce the contents in this publication. When quoting, please state the source as follows:

Source: Statistics Sweden, *The Commodity Guide and its use in the work towards Non-toxic and Resource-saving cyclical systems*.

Omslag: Ateljén, SCB
Cover

URN:NBN:SE:SCB-2010-MI73BR1001_pdf (pdf)

Denna publikation finns enbart i elektronisk form på www.scb.se
This publication is only available in electronic form on www.scb.se

Förord

Projektet har genomförts med medel från Miljömålsrådet och på uppdrag av Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen. Erik Westin och Margareta Östman har varit kontaktpersoner på Naturvårdsverket respektive Kemikalieinspektionen.

Projektet har genomförts av Louise Sörme, Enheten för miljöekonomi och markanvändning vid Statistiska centralbyrån (SCB) under hösten 2009.

SCB har i projektet haft stor hjälp av Margareta Östman, Kemikalieinspektionen, som har bidragit med att granska rapporten, värdefull expertkunskap om Varuguiden och mycket annat under arbetets gång. Även tjänstemän vid Banverket, Boverket, Kemikalieinspektionen, Konsumentverket, Miljöförvaltningen i Göteborg, Miljöförvaltningen i Stockholm, Naturvårdsverket och Vägverket har bidragit med värdefulla synpunkter på hur Varuguiden skulle kunna användas i miljöarbetet. Utan ert bidrag skulle inte rapportens syfte ha kunnat bli uppfyllt.

Statistiska centralbyrån i januari 2010

Inger Eklund

Viveka Palm

SCB tackar

Tack vare våra uppgiftslämnare – privatpersoner, företag, myndigheter och organisationer – kan SCB tillhandahålla tillförlitlig och aktuell statistik som tillgodoser samhällets informationsbehov.

Innehåll

Förord	3
1 Sammanfattning	7
2 Inledning	9
2.1 Bakgrund och lägesbeskrivning	9
2.2 Syfte och mål	10
2.3 Strategin för giffria och resurssnåla kretslopp (GRK)	11
2.4 Miljömålet Giftfri Miljö	11
3 Metod.....	13
4 Resultat	15
4.1 Varuguidens innehåll och datakällor	15
4.2 Varuguidens syfte och struktur	17
4.3 Varuguiden i GRK arbetet.....	22
4.4 Bly i Varuguiden	28
5 Myndigheters behov av Varuguiden	35
5.1 Banverket	35
5.2 Boverket	36
5.3 Kemikalieinspektionen	38
5.4 Konsumentverket.....	38
5.5 Naturvårdsverket	39
5.6 Vägverket	41
5.7 Göteborgs stad, Miljöförvaltningen	43
5.8 Stockholms stad, Miljöförvaltningen.....	43
5.9 Sammanfattning av behov och önskemål uttryckt av myndig- heterna	45
6 Fortsatt arbete	47
6.1 Kommunikation om Varuguidens möjligheter.....	47
6.2 Förbättringar i Varuguiden	47
7 Slutsats	51
8 Referenser.....	53
8.1 Skriftliga referenser	53
8.2 Muntliga referenser.....	53
8.3 Referenser från Internet.....	54

1 Sammanfattning

Många efterfrågar information om kemiska ämnen i varor; nationella myndigheter, kommuner, länsstyrelser, företag och forskare. I Miljömålsrådets utvärdering av Sveriges miljömål år 2008 konstateras under miljömålet Giftfri Miljö att "Det saknas grundläggande kunskap... om ämnens förekomst i varor...". Miljömålsrådet föreslår "ökad satsning på åtgärder som utvecklar ... informationen om ämnen i varor..." (sid 258). Miljömålsrådet anser vidare "stärkta insatser i det förebyggande arbetet och ökat fokus på att minska användningen av farliga ämnen i varor" (sid 262) (Naturvårdsverket, 2008). Det finns idag ingen uppföljning eller statistik över vilka ämnen, i vilka mängder och i vilka varor ämnen kommer in, REACH kommer inte heller att ge detta.

Varuguiden är en databas som innehåller information om material och kemiska ämnen i olika varugrupper. Varuguiden, som har utvecklats av Kemikalieinspektionen (KEMI), har byggts upp av data över genomsnittligt materialinnehåll i varor från Danska Miljöstyrelsen kompletterad med statistik från Statistiska centralbyrån (SCB). Idag finns Varuguiden som ett internt verktyg på KEMI, dock finns planer att den ska läggas ut på Internet och bli tillgängligt för alla. Databasen leder inte till ökad uppgiftslämnarbörda för företagen.

Målet med projektet var att redovisa Varuguidens innehåll, struktur och datakällor; belysa möjligheterna i miljöarbetet med Varuguiden och andra myndigheters möjliga användning av Varuguiden. I arbetet ingick också att detaljerat redovisa bly i Varuguiden och jämföra med data från andra källor.

En kopia av Varuguiden som finns internt på KEMI installerades på SCB. Därefter gjordes sökningar i verktyget och exempel från Varuguiden visas med "skärmdumpar". För att ta reda på andra myndigheters möjliga behov och användning av Varuguiden gjordes intervjuer, de flesta per telefon, med tjänstemän på sex nationella och två lokala myndigheter. I många fall har samtal skett med flera tjänstemän på varje myndighet.

Varuguiden kan användas för att visa storleken av flöden i samhället som vägledning för att fokusera på rätt åtgärder och uppföljning. Denna överblick saknas idag. De två främsta syftena med Varuguiden är: 1. Identifiera i vilka varor ett material eller ett ämne kan finnas, 2. Identifiera vilka material eller ämnen som kan finnas i en vara.

När man jämför data i Varuguiden med data från andra källor över t.ex. bly kan man konstatera att Varuguiden ger en mer detaljerad bild över bly i varor. Varuguiden redovisar ca. 100 olika varugrupper som innehåller bly, i en rapport från Naturvårdsverket nämns 10-20 varugrupper. Varuguiden är i de flesta fall mer detaljerad än andra datakällor. När det gäller mängder, inflödet till samhället, är det oftast god överensstämmelse mellan Varuguiden och andra källor. Varuguiden är ett alternativ till att göra detaljerade konsultstudier.

I arbetet mot Giftfria och Resurssnåla kretslopp finns sex åtgärder specificerade för att nå mål och delmål i miljömålsarbetet. Varuguiden kan bidra direkt eller indirekt i alla dessa åtgärder. De främsta är: Varuguiden ger information om ämnen i varor, som bidrar till kunskapsuppbyggnad och forskning. Denna kunskap kan även användas vid internationella diskussioner.

Tjänstemän som arbetar med miljöfrågor vid Banverket, Boverket, Göteborgs stads Miljökontor, Kemikalieinspektionen, Naturvårdsverket, Stockholms stads Miljökontor och Vägverket anser att de har behov av mer kunskap om innehåll i varor. Myndigheterna har ofta arbetat länge med kemiska produkter och punktkällor och avser nu att fortsätta med att kartlägga farliga ämnen i varor och spridningen från dem. Man välkomnar därför Kemikalieinspektionens planer att även redovisa ämnen i plast, gummi och textil i Varuguiden och att verktyget kommer på Internet. Banverket och Vägverket som har stor egen produktion har behov av att veta att de varor man bygger in inte innehåller ämnen som kan ge problem under användningstiden eller som avfall. De anser att det är svårt att få denna information och de anser att Varuguiden kan vara ett stöd. De lokala myndigheterna ser Varuguiden som en möjlighet för att sprida information till t.ex. handeln och kommunens leverantörer om innehåll i varor. Naturvårdsverket ser en möjlighet att relatera data från screening i miljön av specifika ämnen till denna screening av ämnen i samhällets inflöde av varor. Konsumentverket vill gärna vidareförmedla information om varors innehåll och påverkan på hälsa och miljö till konsumenter via deras webbplats, men avser inte att själv bedriva aktivt arbete med Varuguiden. Sammanfattningsvis visar kontakterna med tjänstemän vid myndigheterna att det finns ett stort behov av kunskap om varors innehåll, de är positiva till Varuguiden och de flesta tror att de kan ha stöd av Varuguiden. Man vill gärna samverka med Kemikalieinspektionen i ett fortsatt arbete.

2 Inledning

2.1 Bakgrund och lägesbeskrivning

Idag kommer mängder av varor in till Sverige. Deras innehåll av ämnen och material är i stort sett okänt. Från varorna sprids ofta ämnen "diffust" t.ex. genom korrosion och slitage, vilket ger en okontrollerad spridning av olika ämnen. Ethel Forsberg, generaldirektör för Kemikalieinspektionen skriver "Brist på information och kunskap om farliga ämnen i varor bidrar till ett av våra största miljö- och hälsoproblem i världen" (Aktuellt från KEMI, nr 1/09). Många företag har svårt att ställa krav på t.ex. underleverantörer eftersom de inte vet vilka ämnen de borde fråga efter, de vet inte vilka ämnen som skulle kunna finnas i just de varor de köper av producenter och underleverantörer. För de allra flesta varor finns ingen lagstiftning som reglerar dess innehåll av material eller ämnen. Verktuget Varuguiden som har utvecklats av Kemikalieinspektionen ger information om material och ämnen i varor som förs in i Sverige.

Sverige har sedan länge reglerat utsläpp av ämnen från industrier, t.ex. kom miljöskyddslagen år 1969. Detta arbete har lett till att det sprids mycket små mängder av t.ex. farliga metaller till luft och vatten från industrin. Speciellt gäller detta i storstäder där det ofta inte finns stora industrier. Trots detta finns det höga halter av metaller och organiska miljögifter i miljön, t.ex. i bottensediment utanför Stockholm, i de översta skikten vilket tyder på ny tillförsel. Den diffusa spridningen från varor under användning är en viktig orsak (Bergbäck med flera; 2001; Jonsson med flera 2008).

Användningen av ämnen i varor är i de flesta fall oreglerat. Det finns vissa specifika varugrupper som är reglerade, t.ex. vissa metaller och flamskyddsmedel i elektronik (ROHS direktiv 2002/95/EG), vissa metaller i bilar (ELV direktiv), men detta är undantag. Byggproduktdirektivet skulle kunnat ge stöd, men det finns än inga konkreta regler eller liknande hur man ska kunna möta kravet på hänsyn till hälsa och miljö.

Det finns heller ingen uppföljning eller statistik över vilka ämnen, i vilka mängder och i vilka varor dessa ämnen kommer in. Inom REACH gäller att anmälan ska göras om man har ett ämne i en vara, där ämnet är avsett att emitteras under användning. Detta gäller om den sammanlagda mängden av ämnet i alla varor totalt överstiger 1 ton per producent eller importör, t.ex. i brandsläckare (ECHA, 2008).

Även om inte ämnet är avsett att emitteras från varan kan det gälla en informationsplikt. Den som tillverkar, importerar eller säljer en vara där ämnen från den så kallade kandidatlistan finns i halter över 0,1 viktprocent ska redovisa att ämnet finns i varan. Tanken är att ämnen på kandidatlistan ska tillståndsprövas. Det kan hända efter prövning att de bara får användas i vissa varor. Användarna ska redan innan tillståndsprövningen är klar ha möjlighet att få kunskap om att ämnet finns i varan. Idag finns cirka 30 ämnen på listan, här finns t.ex. mjukgöraren DEHP och blykromater (ECHA, 2008):

Dessa begränsningar i REACH gör att man missar samlad information om många ämnen i många varor, som senare kan visa sig ge en betydelsefull spridning till miljön. I t.ex. en studie var alkylfenoletoxilater i textilier den absolut dominerande källan till uppmätta mängder i ett reningsverk i Stockholm (Månsson med flera, 2009). Dessa mängder hamnar senare i slammet eller i det mottagande vattnet. Här var innehållet i textilierna säkerligen mindre än 0,1 procent i varan och hade därmed inte omfattats av REACH. Trots att halten i varan var så låg spred den störst mängder till miljön. Motsvarande situation gäller för många andra varor.

Det är också tveksamt om tillverkare och detaljhandel har kunskap om ämnen i varor vilket krävs i REACH, för ämnen på kandidatlistan och om de finns i större halter än 0,1 procent. Naturskyddsföreningen har visat att tillverkare och detaljhandeln inte har kunskap om innehåll i t.ex. handdukar (nonylfenoletoxilat), plastskor (mjukgöraren DEHP med flera) och läderskor (krom, antibakteriella ämnen) (Naturskyddsföreningen, 2008, 2009, SwedWatch 2009). När REACH har fått genomslag är det tänkt att särskilt farliga ämnen bara ska få tillstånd att användas i vissa varor, denna prövning kommer dock att ta många år.

Många efterfrågar information om kemiska ämnen i varor; t.ex. konsumenter, nationella myndigheter, kommuner, länsstyrelser, företag och forskare. I Miljömålsrådets utvärdering av Sveriges miljömål år 2008 konstateras under miljömålet Giftfri Miljö att "Det saknas grundläggande kunskap om många ämnens farliga egenskaper och om ämnens förekomst i varor...". Miljömålsrådet föreslår "ökad satsning på åtgärder som utvecklar ... informationen om ämnen i varor..." (sid 258). Miljömålsrådet anser vidare "stärkta insatser i det förebyggande arbetet och ökat fokus på att minska användningen av farliga ämnen i varor" (sid 262)(Naturvårdsverket, 2008). Varuguiden kan förutom miljömålet Giftfri Miljö troligen även användas för uppföljning inom miljömålet God Bebyggd Miljö. Här finns skrivningar om att målet ska vara att "Den totala mängden avfall och avfallets farlighet minskar", likaså att "Mark- och vattenområden är fria från gifter, skadliga ämnen och andra föroreningar". Båda dessa påverkas av innehållet i de varor som kommer in till Sverige.

REACH kommer inte att ge den information som behövs om ämnen i varor. Därför behövs andra verktyg för att få information. Varuguiden är ett verktyg, en databas, som har utvecklats av Kemikalieinspektionen som innehåller information om material och vissa ämnen i de varor som används i Sverige. Varuguiden har byggts upp av data över genomsnittligt materialinnehåll i varor från danska Miljöstyrelsen kompletterad med statistik från SCB. Idag finns Varuguiden som ett internt verktyg på KEMI, dock finns planer att den ska läggas ut på Internet och bli tillgängligt för alla.

2.2 Syfte och mål

Målet med projektet är att belysa möjligheterna i GRK-arbetet med att använda information om material och kemiska ämnen i hela varuflödet genom verktyget "Varuguiden". Arbetet kommer också att diskutera potentialen med Varuguiden, i syfte att ge stöd åt Kemikalieinspektionens vidare arbete. Exemplet bly kommer att redovisas i detalj. I arbetet ingår att kontakta andra myndigheter, t.ex. Boverket och Vägverket för att höra om deras behov av kunskap inom området varor och farliga ämnen och för att

se i vilken mån dagens Varuguiden och en framtida utbyggd Varuguide kan svara upp mot dessa.

Resultatet sammanställs i en pdf-rapport som utges av SCB (det är denna rapport).

2.3 Strategin för giftfria och resurssnåla kretslopp (GRK)

Syftet med Strategin för giftfria och resurssnåla kretslopp, GRK, är att förbättra kunskapen och informationen om kemiska ämnen, resurshushållning och avfall. Den svenska politiken behöver samordnas så att alla åtgärder vidtas utifrån en helhetssyn. Vi måste se på den miljöpåverkan som material och ämnen medför under hela livscykeln. Därför har riksdagen beslutat om en åtgärdsstrategi för giftfria och resurssnåla kretslopp (NV, 2008).

Syftet med GRK-strategin är att:

- förbättra kunskapen och informationen om kemiska ämnen (författarens kursivering)
- fasa ut särskilt farliga ämnen och minska riskerna med kemikalieanvändningen i övrigt
- stimulera till bättre resurshushållning
- ge vägledning om åtgärder kring återvinning av avfall och restprodukter.

Naturvårdsverket samordnar arbetet med åtgärdsstrategin, enligt anvisningar från Miljömålsrådet. För att kunna göra det samarbetar Naturvårdsverket med Kemikalieinspektionen, Boverket, Livsmedelsverket, Sveriges geologiska undersökning och Strålsäkerhetsmyndigheten. Arbetsgruppen håller möten regelbundet, och har även arrangerat workshops där företrädare för dessa och andra myndigheter, företag och branschorganisationer har deltagit.

Målet är att förbättra samordningen mellan ansvariga myndigheter kring åtgärderna för att nå miljö kvalitetsmålen (författarens kursivering). GRK strategin ska även kontrollera att de åtgärder som föreslås för att uppnå ett visst miljömål inte försämrar möjligheterna att nå de övriga. I idealsituationen ska åtgärden i stället bidra till att uppnå flera miljö- eller samhällsmål samtidigt (så kallad synergi).

2.4 Miljömålet Giftfri Miljö

Målet definieras enligt följande "Miljön skall vara fri från ämnen och metaller som skapats i eller utvunnits av samhället och som kan hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden."

Miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö bör i ett generationsperspektiv enligt regeringens bedömning innebära bland annat följande (enligt prop. 2004/05:150):

- Halterna av ämnen som förekommer naturligt i miljön är nära bakgrunds nivåerna.
- Halterna av naturfrämmande ämnen i miljön är nära noll och deras påverkan på ekosystemen försumbar.

- All fisk i Sveriges hav, sjöar och vattendrag är tjänlig som människoföda med avseende på innehållet av naturfrämmande ämnen.
- Den sammanlagda exponeringen i arbetsmiljö, yttre miljö och inomhusmiljö för särskilt farliga ämnen är nära noll och för övriga kemiska ämnen inte skadliga för människor.
- Förorenade områden är undersökta och vid behov åtgärdade.

Miljömålsrådet bedömer att målet är mycket svårt eller inte möjligt att nå till år 2020 även om fler åtgärder sätts in. *Det går inte att se någon tydlig utvecklingsriktning för tillståndet i miljön* (författarens kursivering).

Användningen av kemikalier i världen ökar, med allt större produktion i länder där kemikaliekontrollen är svag. Även om det finns positiva trender för enstaka ämnen är det fortfarande en lång bit kvar till att nå målet. Kvicksilver, kadmium och kemiska ämnen som bryts ned långsamt är redan spridda i miljön samt i varor och byggnader. Det saknas också kunskap om effekten av att människor och miljö exponeras för flera ämnen samtidigt.

Större satsningar på förebyggande arbete behövs för att hindra att farliga ämnen kommer ut på marknaden och sprids till människor och miljö. Kemikalielagstiftningen Reach och annan ny EU-lagstiftning kommer att ge betydligt mer kunskap om ämnens egenskaper och risker. Lagstiftningen kan minska användningen av farliga ämnen och hur den tillämpas blir avgörande för möjligheterna att nå målet.

I Sverige har arbetet för att minska riskerna i arbetsmiljön varit framgångsrikt, men allergier och annan överkänslighet är fortfarande ett stort problem. *Det behövs bättre kontroll av kemiska ämnen i varor. Företag behöver öka takten med att ersätta och utveckla farliga ämnen* (författarens kursivering). Även grön kemi behöver utvecklas, så att ämnen och hur de tillverkas anpassas för minimal miljöpåverkan. Förorenade områden runt om i landet måste tas om hand i högre takt än i dag med både statlig och privat finansiering.

Text från <http://www.miljomal.se/4-Giftfri-miljo/>.

3 Metod

En kopia av Varuguiden som finns internt på KEMI installerades även på SCB. Därefter gjordes sökningar i verktyget och exempel på hur Varuguidens användning visas med "skärmdumpar". För bly gjordes jämförelser av data i Varuguiden med data i Naturvårdsverkets rapport 5624 "Underlagsrapporter till regeringsuppdraget om bly i ammunition", från 2006.

Dokument som beskriver Varuguiden som finns internt på KEMI studerades. Detta är dock inte en studie som ska diskutera databasens kvalitet eller möjliga brister tekniskt utan projektet ska fokusera på hur informationen kan användas i arbetet mot att nå målen i Strategin för Giftfria och Resurssnåla kretslopp och i Miljömålsarbetet.

Begreppet vara eller varuslag utgår från den indelning som finns i statistiken från SCB som i sin tur regleras i en EU förordning. Det finns cirka 10 000 varor (varuslag) enligt denna indelning. I dessa varuslag ingår allt enskilda personer och företag kan köpa in; t.ex. träplankan, tegelpannan, badkaret, bilen, mediciner, bensin. Även kemiska grundämnen ingår och ses som en vara; t.ex. klor och jod. Allt som handlas med är ett varuslag. Det finns i förordningen många detaljerade regler hur en vara ska klassificeras. I Varuguiden har dessa varuslag slagits ihop till cirka 1 000 varugrupper (mer info finns under 4.1).

Telefonkontakter har tagit med ett flertal myndigheter. De fick se delrapporten som skickades till Naturvårdsverket 11 nov, den innehåller ett flertal "skärmdumpar". Detta för att få en uppfattning om vad Varuguiden är samt mål med projektet osv. Från Boverket och Vägverket deltog bland annat de personer som ingår i GRK arbetet. När det gäller Banverket, Göteborgs Miljöförvaltning, Kemikalieinspektionen, Konsumentverket, Naturvårdsverket och Stockholms Miljöförvaltning ställdes frågan till personer som arbetar med ämnen i varor på olika sätt. Ofta var det flera tjänstemän på myndigheterna som jag hade diskussioner med. Inom Naturvårdsverket intervjuades tjänstemän inom olika sakområden; avfall, farliga ämnen och screening.

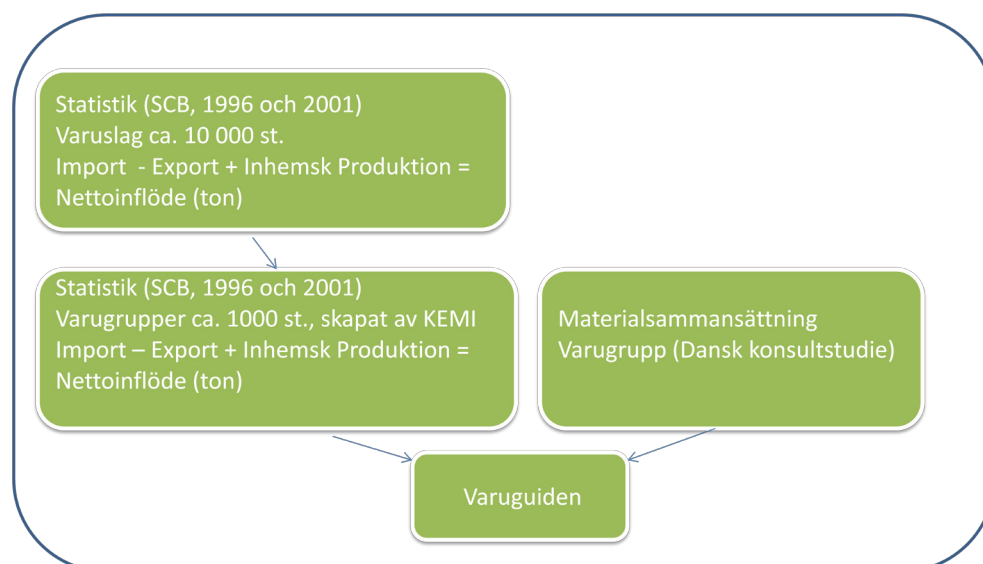
Fyra frågor ställdes till dem; Hur skulle ni kunna använda Varuguiden, Hur skulle Varuguiden kunna förändras för att möta era behov, Vilka varugrupper är viktigast och vilken ämnesgrupp är viktigast. Grundliga samtal fördes med Banverket, Boverket, Göteborgs Miljöförvaltning, Kemikalieinspektionen, Konsumentverket, Naturvårdsverket, Stockholms Miljöförvaltning och Vägverket. De fick också beskriva sitt arbete med varor. Alla myndigheterna fick chans att granska den text jag skrev efter samtalet och justeringar gjordes efter önskemål från dem.

4 Resultat

4.1 Varuguidens innehåll och datakällor

Varuguiden består i nuläget av kopplingar mellan olika varunummer vars kvantitet finns i SCB-statistiken, ett antal varuslag och den procentuella fördelningen av olika material i dessa varuslag. Tanken är på sikt att ny kunskap om materialsammansättningen ska föras in i Varuguiden för att göra den mer och mer aktuell. Idag finns dock en mycket stor brist på kunskap om innehållet i varor, dagens Varuguide är ett första steg för att göra det synligt vilka material och ämnen som finns i olika varor. Varuguiden försöker systematisera kunskapen om innehållet av material och ämnen i olika varor. I Figur 1 nedan visas en förenklad bild över innehållet och datakällor i Varuguiden idag.

Figur 1. Förenklad bild över innehållet i Varuguiden

KEMI har grupperat olika varor därför att de har liknande materialsammansättning. Denna grupp av varor kallas Varugrupp. I dessa varugrupper finns enskilda varuslag som härstammar från den indelning som finns i statistiken från SCB som i sin tur regleras i en EU förordning. Från cirka 10 000 varuslag har man bildat cirka 1000 varugrupper. Ett exempel är att man i statistiken från SCB skiljer på dam- och herrbyxor, dessa förväntas ha samma materialsammansättning och har därför slagits ihop. Olika antal av SCB:s varuslag ingår i varugrupperna.

Materialsammansättningen i olika varor kommer från en konsultstudie gjord 1993 (Miljöstyrelsen Danmark, 1995) och för vissa varugrupper kan denna ha ändrats väsentligt medan det för andra inte har ändrats. Varuguiden innehåller idag information om materialgrupper, material och varor. Det finns 12 materialgrupper, 176 material och 990 varugrupper i Varuguiden idag. Idag finns varustatistik på den finaste nivån (KN8) för åren 1996 och 2001 inlagda i Varuguiden) kopplade till de olika varugrupperna. Kemi har mer data om innehållet av kemiska ämnen i material än vad som finns i Varuguiden idag.

I Varuguiden finns mängd finns redovisat för 1996 och 2001. Nettoinflödet (mängd) = import – export + inhemsk produktion, data kommer från SCB, Utrikehandel och Industrins Varuproduktion. Det finns beskrivningar över hur statistiken tas fram på SCB:s webbplats. Idag håller de mängder som finns redovisade i Varuguiden inte för publicering externt. För många ingående varor finns inte statistik från SCB (statistiken Industrins Varuproduktion) över producerad mängd i Sverige. Detta beror på att det i många fall inte krävs enligt den EU lagstiftning som styr vad som ska redovisas i statistiken. I dagens Varuguide har KEMI därför skattat värden (mängd i ton) för inhemsk produktion, vilket innebär att det i vissa fall kan bli värden som är mycket osäkra. Skattningen har gjorts genom att beräkna kg/krona från importstatistiken, detta förhållande mellan vikt och värde har därefter använts för att beräkna mängd i industrins varuproduktion när det bara fanns ett värde i kronor. Skattningen hade blivit bättre om man hade använt förhållande vikt och värde i exporten istället eftersom frakten då inte är med, vilket den är i importen. Det är också ett svenskt pris som bättre motsvarar produktionspriset.

I de fall där det inte finns någon uppgift på varken mängd i ton eller värde i kronor har man fått sätta produktionen till noll. Detta har också fått göras om det har varit sekretess på data. I vissa fall har detta gett konsekvensen att inflödet blir negativt eftersom det då saknas ett värde på inhemsk produktion.

Den totala mängden material blir överskattad om man skulle addera alla material i Varuguiden. Detta beror på att man räknar olika former av ett material; t.ex. räknar man trä som virke först, och sedan återkommer virket i olika former av träprodukter som t.ex. köksluckor, plankor, möbler osv. Om detta virke har producerats i Sverige och därefter blir andra produkter i Sverige kommer träet att räknas flera gånger. Varuguiden har dock inte syftet att ge en total bild över materialanvändningen, så detta är inte ett problem, men kan vara bra att känna till.

Det är också så att vissa varugrupper i Varuguiden bara innehåller en vara (ett varuslag). Den granskning som görs av SCB är inte fullständig för varje enskild varuslag. Negativa värden kan uppstå, det kan bero på att exporten är större än import + inhemsk produktion, men det kan också bero på felklassificering eller bortfall i statistiken.

Dock avser KEMI att rätta till dessa brister i den version man avser att lägga ut på Internet, se "Fortsatt arbete". Då kommer nya data för 1996, 2001 och 2007 att läggas ut. Man kommer att använda data från exporten istället för importen när man räknar om mängd i ton från värdet enligt ovan. Data för senare år, d.v.s. 2007 har också bättre kvalitet än för 1996 och 2001 enligt SCB. Genom att välja något år gamla data kommer man också att få fler data tillgängliga, i den versionen som finns nu finns många negativa värden som bl.a. beror på att det då var sekretess på en hel del värden. Materialsammansättningen för fordon kommer också att vara uppdaterad. Idag är det svårt att veta hur bra dessa nya data kommer att bli och det är svårt att göra en känslighetsanalys. Dock finns det inget bättre att tillgå. Varuguiden ger en första systematisk bild, den kan senare kompletteras med fördjupande studier inom specifika t.ex. specifika varugrupper.

4.2 Varuguidens syfte och struktur

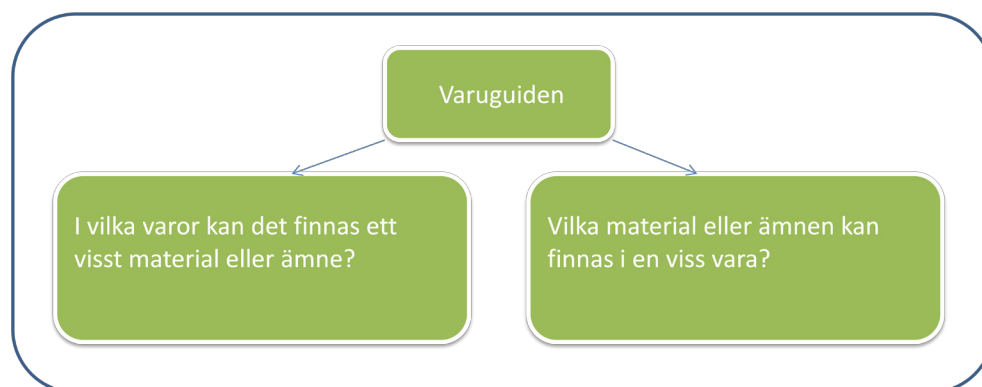
Varuguiden kan tjäna många syften, de två främsta är:

- 1) Identifiera i vilka varor ett material eller ett ämne kan finnas.
- 2) Identifiera vilka material eller ämnen som kan finnas i en vara.

Det första syftet kan användas för att undersöka vad t.ex. ett kommande förbud eller begränsning skulle innebära.

Det andra syftet är att vägleda företag som t.ex. importerar varor. Företagen vill veta vilka möjliga material eller ämnen som kan finnas i en vara. De kan vilja arbeta proaktivt i att försöka få bort något material eller ämne. Enligt KEMI så är det många företag som vänder sig till dem för att de vill ha vägledning när det gäller detta. I figur 2 nedan visas de två huvudsakliga syftena med Varuguiden.

Figur 2. De två viktigaste syftena med Varuguiden

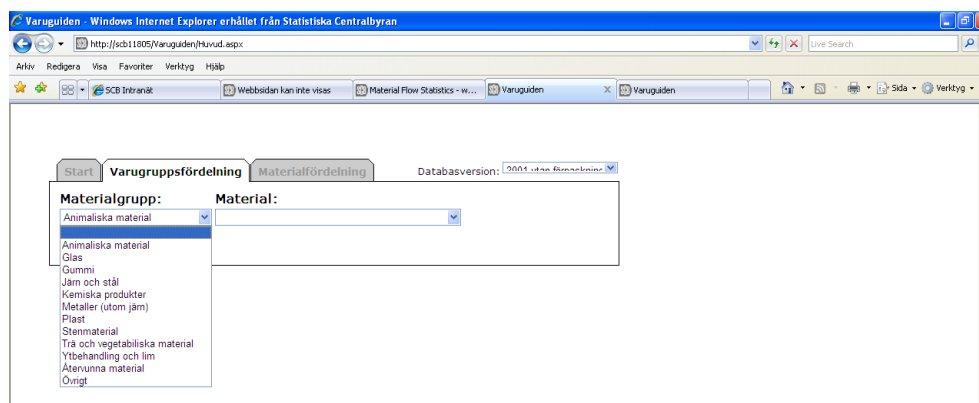

Det är viktigt att inse att Varuguiden inte ska användas för uppföljning, d.v.s. att man t.ex. ser hur inflödet av farliga ämnen i varor förändras mellan olika år. Data håller inte för det. Materialsammansättningen i olika varor kommer från en konsultstudie gjord 1993 (Miljöstyrelsen Danmark, 1995) och för vissa varor kan denna ha ändrats väsentligt medan det för andra inte har ändrats. Denna eventuella skillnad i uppskattad materialsammansättning mellan olika år kan göra större skillnad än om nettoinflödet ändras.

4.2.1 I vilka varor finns ett visst material eller ämne?

Om man väljer "Varugruppsfördelning", d.v.s. man vill identifiera i vilka varor ett visst material eller ämne finns, kan man välja på tolv olika materialgrupper, se Figur 3. Dessa tolv är: Animaliska material; Glas; Gummi; Järn och stål; Kemiska produkter; Metaller (utom järn); Plast; Stenmaterial; Trä och vegetabiliska material; Ytbehandling och lim; Återvunna material och Övrigt.

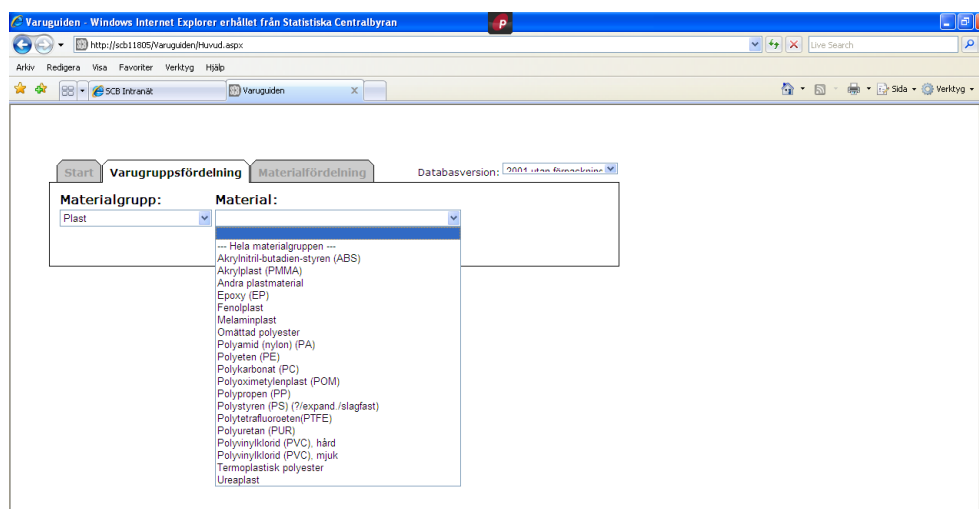
Figur 3. Varuguidens tolv materialgrupper

Inom varje materialgrupp finns ett antal material eller ämnen att välja på. I Figur 4 visas de val som finns om man väljer materialgruppen "Plast". Om man går vidare och väljer Polyvinylklorid (PVC) mjuk eller Polyvinylklorid (PVC) hård får man ytterligare information om i vilka varor PVC finns, se Figur 5 och Figur 6. PVC är intressant eftersom det finns stabilisatorer i dem som kan vara zink, bly och tenn. Det finns även mjukgörare i PVC, t.ex. kan mjukgöraren DEHP finnas i PVC. Inköpare i företag kan använda Varuguiden för att t.ex. se om det skulle kunna finnas PVC och därmed olika mjukgörare och stabilisatorer i plasten.

När det gäller hård PVC finns det i totalt 137 varugrupper, alla syns inte i figuren eftersom den är beskuren. Den största mängden finns i styva rör och slangar av plast, drygt 20 000 ton, vilket är 34 procent av det totala nettoinflödet. (När det gäller mjuk PVC finns det i 172 varugrupper enligt Varuguiden, i Figur 5 syns inte alla eftersom figuren är beskuren. Den största mängden finns i isolerande ledningar och kablar. Man ser vidare att mjuk PVC finns med stort negativt inflöde i "Diverse farmaceutiska produkter" och "Läkemedel med antibiotika". Detta beror på att när man tog fram data för Varuguiden var data över inhemsk tillverkning belagd med sekretess, både för kvantitet i ton och för värde i kronor. Det innebär att inhemsk produktion inte kunde beräknas, eftersom vi har en stor export blir det då ett stort negativt värde.

Figur 4. Material i materialgruppen plast i Varuguiden

Figur 5. Varugrupper som innehåller materialet Polyvinylklorid (PVC), mjuk i Varuguiden, figuren är beskuren. Andelen i procent visar vilken andel i ton de olika varugrupperna har av det totala inflödet av mjuk PVC. Mängden i ton visar det uppskattade inflödet av varugrupperna år 2001

Varugrupp	Andel (vikt)	Mängd (ton)
Isolerade ledningar och kablar	21%	51026
Diverse speciella vävnader	16%	-39129
Diverse farmaceutiska produkter	13%	-33173
Läkemedel med antibiotika	12%	-28471
Golv-, vägg- och takbeklädnad av PVC	11%	-26987
Möbler av träfiberskivor	4%	-8994
Målade, lackade eller plastöverdragna plattor	3%	-6367
Belagd fiberduk	2%	-4270
Diverse kläder utom av trikå	2%	-4012
Motorer med kompressionständning	1%	-2645
Böjliga plattor, ark, film o.dyl. av PVC	1%	2213
Diverse vadd, filt, bondad duk m.m.	1%	-1903
Möbler av metall	1%	-1991
Diverse elektriska maskiner och apparater	1%	-1792
Självhäftande plattor, ark, folier o.dyl. av plast	1%	1843
Stoppade sittmöbler, badsodder o.dyl.	1%	1851
Böjliga slangar och rör av plast	1%	1570
Tvättmaskiner	1%	1544
Diverse impregnerade, överdragna, belagda textilvävnader	< 0,5%	-1138
Diverse plast och plastvaror	< 0,5%	1215
Apparater för radiotelegrafi	< 0,5%	-909
Fodral, väskor, reseväskor o.dyl. av plast	< 0,5%	901
Forsträta böjliga rör och slangar av plast med kopplingsanordningar	< 0,5%	981
Kläder och tillbehör till kläder av plast	< 0,5%	1083
Påsar, säckar o.dyl. av plast	< 0,5%	1070
Sportskor o.dyl. av gummi eller plast	< 0,5%	1041
Bords och köksartiklar av plast	< 0,5%	648
Diverse leksaker, spel och sportartiklar	< 0,5%	755
Dockor och tillbehör till dockor	< 0,5%	787
Elektriska belysningsartiklar-glödlampor	< 0,5%	734
Mikrovågsugnar för hushåll	< 0,5%	-743
Presenningar och markiser	< 0,5%	859
Styva plattor, ark, film o.dyl. av PVC	< 0,5%	671

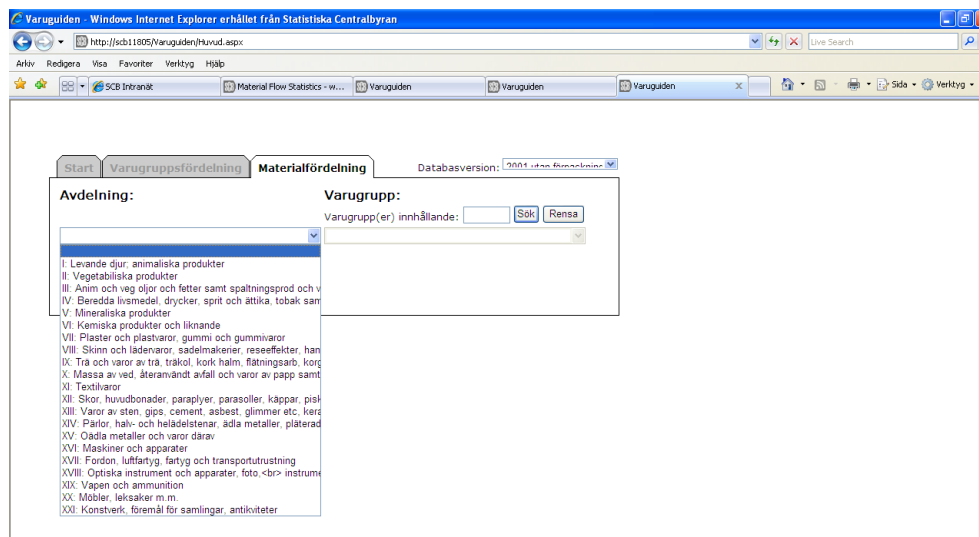
Figur 6. Varugrupper som innehåller materialet Polyvinylklorid (PVC), hård i Varuguiden, figuren är beskuren. Andelen i procent visar vilken andel i ton de olika varugrupperna har av det totala inflödet av hård PVC. Mängden i ton visar det uppskattade inflödet av varugrupperna år 2001

Varugrupp	Andel (vikt)	Mängd (ton)
Styva rör och slangar av plast	34%	20316
Diverse plast och plastvaror	23%	13361
Kopplingar av plast	8%	4974
Styva plattor, ark, film o.dyl. av PVC	6%	3802
Grammofonskivor	4%	2382
Andra apparater till elektriska kretsar	2%	1120
Böjliga plattor, ark, film o.dyl. av PVC	2%	1041
Ballonger, flaskor, kolvar o.dyl. av plast	2%	1026
Fönsterluckor, persienner o.dyl. av plast	1%	-806
Vattenvärmare och värmexvärlare	1%	-650
Skärande verktyg med skärstål av hårdmetall	1%	567
Styva rör och slangar av plast med kopplingsanordningar	1%	591
Personbilar och stationsvagnar under 3500 kg	1%	-556
Fartyg för personbefordran	1%	-471
Traktorer o.dyl.	1%	-497
Behållare, burkar o.dyl. av aluminium	1%	-429
Diverse kläder av trikå	1%	-398
Magnetband	1%	429
Diverse andra maskiner	1%	-326
Diverse fordon och delar till sådana	1%	368
Kylskåp, frysskåp och fryboxar	1%	-347
Tuftade mattor med lugg av syntetfiber	1%	343
Andra plastvaror	1%	-308
Annan kyl- och frystrustning	< 0,5%	289
Proppar, lock, kapsyler o.dyl. av plast	< 0,5%	283
Vägar för max 5 ton	< 0,5%	-290
Fyrskäpp	< 0,5%	-165
Högtalare	< 0,5%	151
Luftkompressorer	< 0,5%	188
Vattendrivande medel, detaljhandelsförpackningar	< 0,5%	186
Andra lantröksmaskiner	< 0,5%	-140
Andra maskiner för materialbehandling	< 0,5%	-96
andra plastvaror	< 0,5%	98

4.2.2 Vilka material eller ämnen finns i en viss vara?

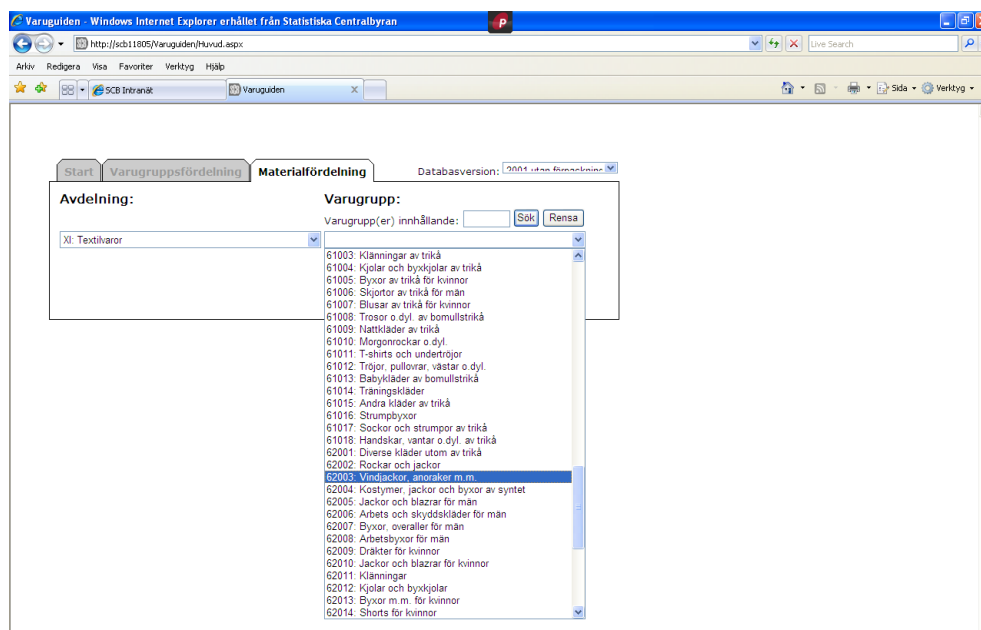
Om man istället väljer "Materialfördelning" finns 21 avdelningar att välja mellan, se Figur 7. Detta är de avdelningar eller områden som varustatistiken från SCB indelas i. Strukturen är att den går från råvaror till mer komplexa produkter. Den börjar med I: Levande djur, animaliska produkter; II: Vegetabiliska produkter till att det i slutet finns t.ex. XVI: Maskiner och apparater.

Figur 7. De 21 områden som det finns information om materialfördelning enligt Varuguiden

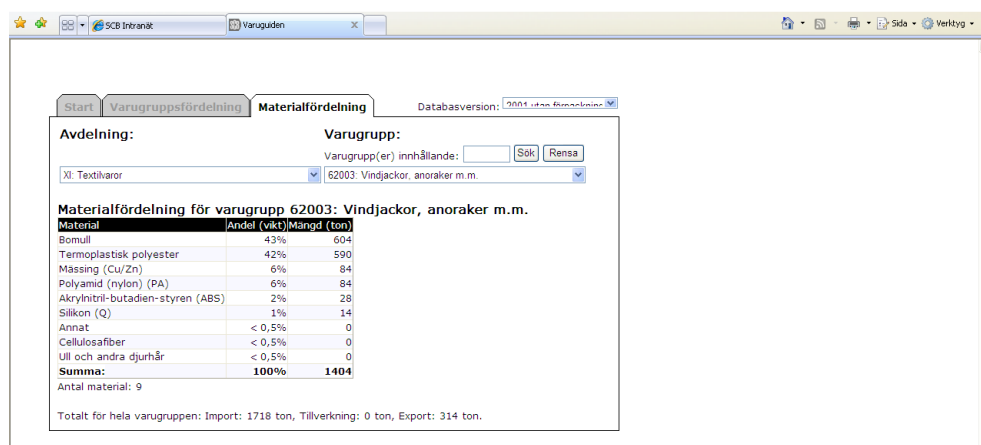

Ungefär i mitten finns "XI: Textilvaror", se Figur 7. De två första siffrorna som finns i koden som syns framför varugruppen motsvarar det kapitel som varorna finns i enligt statistiken från SCB. Man kan gå vidare och välja olika varugrupper, inom textil finns det många val, det första som syns i figuren är "Klänningar av trikå", se Figur 8. När man har valt en viss varugrupp får man information om de material och vissa ämnen som ingår i varugruppen. Två exempel visas; 62003 Vindjackor, anoraker m.m. samt 63010 Tält, se Figur 9 och 10.

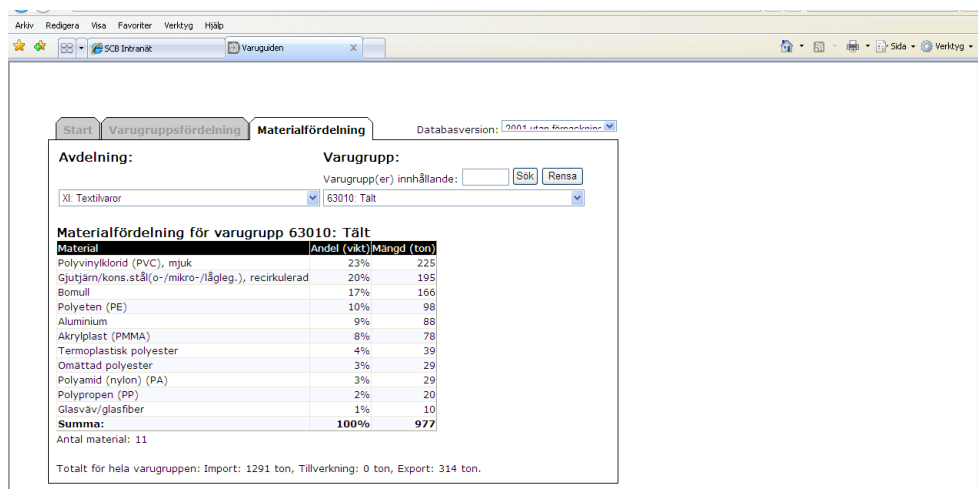
Figur 8. Ett antal av de varugrupper som finns inom textilvaror i Varuguiden

Figur 9. Materialfördelning för varugrupp 62003: Vindjackor, anoraker m.m. i Varuguiden. Andel visar andelen av ett visst material i varugruppen. Mängden (ton) visar inflödet av det materialet i varugruppen år 2001

Figur 10. Materialfördelning för varugrupp 63010: Tält i Varuguiden. Andel visar andelen av ett visst material i varugruppen. Mängden (ton) visar inflödet av det materialet i varugruppen år 2001

4.3 Varuguiden i GRK arbetet

GRK arbetet har sammanfattat vilka insatser som behövs för åtgärdsstrategin om giffria och resurssnåla kretslopp i en rapport (Naturvårdsverket 5798, jan 2008).

Många av dessa insatser som man ser behövs rör kunskap som man kan få från Varuguiden.

I rapporten finns sex olika åtgärder specificerade. Här redogörs för hur Varuguiden skulle kunna bidra till dessa åtgärder. De sex åtgärderna är:

- 1) Genomför och utveckla regelsystemet mot Giffria Resurssnåla Kretslopp
- 2) Anpassa mål och insatser där det krävs internationella lösningar
- 3) Förstärk åtgärder för en förändrad produktion och konsumtion
- 4) Minska livsmedelskedjans samt bygg-, fastighets- och anläggningssektorns miljöpåverkan
- 5) Utveckla myndighetsrollerna
- 6) Det behövs förstärkt kunskapsuppbyggnad och forskning

4.3.1 1. Genomför och utveckla regelsystemet mot Giffria Resurssnåla Kretslopp

Under denna föreslår GRK (NV 2008) "Vi föreslår en ökad satsning på åtgärder som utvecklar den förebyggande kemikaliekontrollen inom områdena forskning, regelverk, information om ämnen i varor och internationellt samarbete". *Varuguiden ger information om ämnen i varor*. Arbetet med material- och varuflöden vid SCB är nära kopplat till forskning och vissa delar av arbetet har publicerats vetenskapligt.

Man skriver vidare att "Under åren fram till 2020 kommer REACH och annan viktig EU-lagstiftning, exempelvis på bekämpningsmedelsområdet, att ses över ett antal gånger. Det kommer då att finnas goda möjligheter att ytterligare påverka utformningen av bilagor och vägledningsdokument till de viktiga EU-reglerna på kemikalieområdet, så att de stämmer överens

med intentionerna för de svenska miljökvalitetsmålen". Här skulle Sverige kunna bidra med Varuguidens systematiska arbetssätt, att kombinera varustatistik med innehållet av farliga ämnen i varor. Om Varuguiden uppdateras med nyare statistik över varuflöden och även med ny kunskap om innehåll skulle man säkert även kunna bidra med ny kunskap om i vilka varor det finns stora flöden av ett visst ämne eller material.

4.3.2 2. Anpassa mål och insatser där det krävs internationella lösningar

I NV 2008 skrivs att Sverige bedrivit ett målinriktat och framgångsrikt arbete, man ger två exempel att vi har "exporterat" förbudet mot kvicksilver och att vår vision om Giftfri Miljö bidrog till EU-kemikalierregelverket REACH och en global kemikaliestrategi (SAICM). Man anser att "agerandet har vilat på en grundlig analys och följt en medveten strategi".

Här skulle Varuguiden kunna ge kunskap att föra vidare in i den internationella diskussionen. Genom Varuguiden kan vi få en systematisk kunskap över i vilka varor det kan finnas vissa material och ämnen. Man kan också jämföra inflöden av olika varor mot varandra, vilken vara ger ett störst inflöde av ett visst material eller ämne. Denna kunskap saknas idag.

Man skriver att "Naturvårdsverket avser att inom sitt ansvarsområde utarbeta en strategi för hur svenska erfarenheter kan överföras till andra länder med betydelse för de relevanta miljökvalitetsmålen på ett mer systematiskt och samordnat sätt än hittills". Här skulle också Varuguiden kunna användas som en svensk erfarenhet.

Man skriver också att "I samband med översynen av REACH blir det viktigt att från svensk sida verka för att kraven på information till användare om särskilt farliga ämnen i varor utvidgas till att gälla fler farliga ämnen". Margareta Östman, KEMI berättar att man i SAICM och annat internationellt arbetar med denna fråga. Det innebär att det ska finnas information om innehållet i varor. Sverige driver att fler ämnen, t.ex. CMR (Cancerogena, Mutagena och Reproduktionsstörande) ämnen ska vara märkta på varor. En utbyggd Varuguide skulle på sikt kunna ge exempel på var vissa farliga ämnen kan finnas.

4.3.3 3. Förstärk åtgärder för en förändrad produktion och konsumtion

I strategin lyfter man fram exempel på åtgärder som den offentliga sektorn bör genomföra för att förändra sin konsumtion i miljöanpassad riktning. Här kan Varuguiden bidra genom att den ger underlag och kunskap om vilka material och ämnen som kan finnas i olika varor. Den uppdaterade versionen av Varuguiden kommer att innehålla mer information om ämnen i plast, gummi och textil. Denna information kan vara ett bra underlag för de som ställer krav inom offentlig upphandling. Detta är något som flera myndigheter påpekar, se stycket "Myndigheters behov av Varuguiden". Ett exempel på att kunskap om innehåll kan förändra konsumtion är den relativt nya kunskapen om att textilier kan innehålla olika farliga ämnen, t.ex. nonylfenoletoxilater, flamskyddsmedel, triclosan. Det har lett till att miljömärkta textilier har fått ett genomslag. Detta kan även leda till att man inom offentlig upphandling kan sätta mål om inköp av textilier som inte innehåller farliga ämnen. Kunskapen om farliga ämnen i textilier har lett till än förändrad produktion och konsumtion. Nu när miljöledningsarbete i

statliga myndigheter krävs kan det möjligen bli fler krav på miljöanpassade upphandlingar (SFS 2009:207).

Vidare skriver man i rapporten att det behövs "produktions- och konsumtionsförändringar som underlättar att avfallsmålen uppnås". Man skriver att EU-parlamentet har höga krav på att materialåtervinning av bygg- och rivningsavfall och hushållsavfall. Viss information om återvunna material finns i Varuguiden, se Figur 11. Figuren visar hur mycket återvunnet material det i genomsnitt finns i olika varugrupper. T.ex. i begagnade däck finns det 53 procent återvunnet gummi. Ett annat exempel är att det i traktorer finns 15 procent återvunnet gummi. Genom att använda denna information kan man få vägledning över var man skulle kunna öka användningen av återvunna material. Man ser i figuren att det är i olika typer av fordon det finns återvunnet gummi, här kanske man kan se att det finns fler typer av fordon som skulle kunna använda återvunnet gummi. Det kan ge vägledning för hur man kan utveckla och marknadsföra ett återvunnet material. Dock är det viktigt att man har kunskap om det återvunna materialets innehåll av farliga ämnen, den nya varan kan ju användas närmare människor och därmed ge upphov till exponering av farliga ämnen.

Figur 11. Varugrupper som innehåller materialet "Gummi (däck), recirkulerad" i Varuguiden. Andelen i procent visar vilken andel i ton de olika varugrupperna har av det totala inflödet "Gummi (däck), recirkulerad". Mängden i ton visar det uppskattade inflödet av varugrupperna år 2001

The screenshot shows the 'Varuguiden' web application interface. The main content area displays a table titled 'Varugrupsfördelning för material: Gummi (däck), recirkulerad'. The table has two columns: 'Varugrupp' and 'Andel (vikt)/Mängd (ton)'. The data is as follows:

Varugrupp	Andel (vikt)/Mängd (ton)
Begagnade däck	53% 17682
Diverse gummi och gummivaror	18% 6024
Traktorer o.dyl.	15% 4966
Massvädäck, regummerade	5% 1651
Diverse fordon och delar till sådana	2% 736
Påhängsvagnar och släpfordon	1% 315
Truckar	1% 293
Personbilar och stationsvagnar under 3500 kg	1% 278
Tankbilar	1% 260
Bussar	1% 221
Vägvältrar o.dyl.	1% 194
Grävmaskiner	< 0,5% 136
Självgående lastare	< 0,5% 87
Kranbilar, brandbilar och andra specialbilar	< 0,5% 65
Maskiner för hetskörd	< 0,5% 58
Halmpressningsmaskiner	< 0,5% 23
Slöttermaskiner	< 0,5% 21
Tanksläp	< 0,5% 41
Bladschaktmaskiner	< 0,5% 0
Diverse reaktorer, maskiner och apparater	< 0,5% 0
Lastbilar och varubilar	< 0,5% 7
Maskiner för skörd av grönsaker	< 0,5% 3
Militärfordon	< 0,5% 0
Mobilkranar	< 0,5% 3
Parragerflygplan över 15 ton	< 0,5% 0
Rotfruktupptagare	< 0,5% 7
Skördetreskor	< 0,5% 4
Vattenspridare o.dyl.	< 0,5% 12
Summa:	100% 20654

Antal varugrupper: 28

Materialflödesstatistiken på SCB anser NV skulle kunna spela en viktig roll, man skriver "Vår bedömning är att materialflödesstatistik och materialflödesindikatorer kan spela en viktig roll för att identifiera möjligheter till ökad resurseffektivitet.". Varuguiden och materialflödesstatistiken hänger ihop, materialflödesstatistiken är ett underlag till Varuguiden, det som

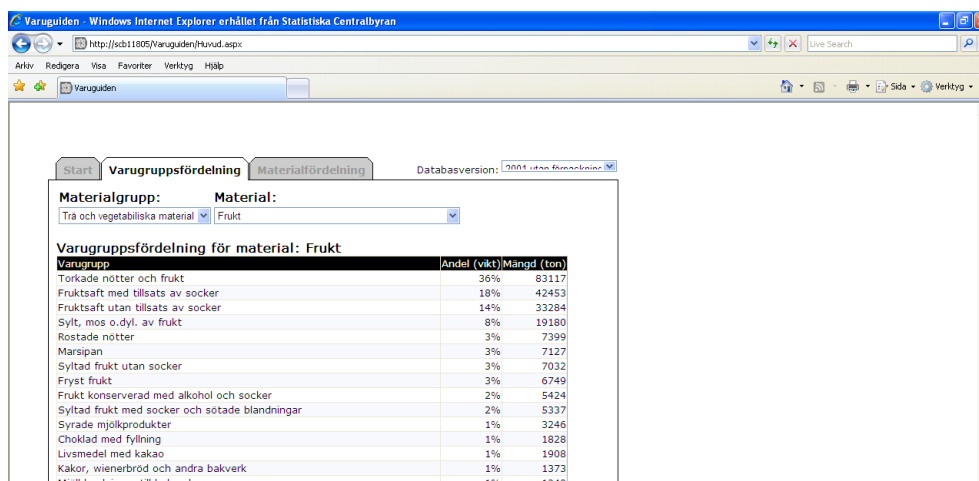
bidrar med nettoinflödet av varor. Genom Varuguiden förstår man vad som kommer in i samhället och kan därmed göra en analys över vad som sedan bör återvinnas. Man kan sätta återvinningen i relation till ett nettoinflöde.

Vidare skriver man att "Användningen av farliga ämnen i varor behöver minska". Man "...föreslår stärkta insatser i det förebyggande arbetet och ökat fokus på att minska användningen av farliga ämnen i varor. Kraven på information till användare om särskilt farliga ämnen i varor bör utvidgas till att gälla fler farliga ämnen, både i REACH och i andra EU-direktiv". De begränsningar som finns inom REACH är beskrivna under "Bakgrund" i inledningen av denna rapport. Varuguiden har inte dessa begränsningar, utan det kan i en utbyggd Varuguide finnas information även om några av villkoren ovan inte är uppfyllda (se Fortsatt arbete).

4.3.4 4. Minska livsmedelskedjans samt bygg-, fastighets- och anläggningssektorns miljöpåverkan

Varuguiden kan nog inte bidra i någon större omfattning när det gäller livsmedelskedjans miljöpåverkan. Detta beror på att statistiken i Varuguiden när det gäller t.ex. frukt och grönt inte visar det totala nettoinflödet eftersom man har dragit gränsen vid processad frukt och grönt, se Figur 12 som redovisar de varugrupper inom "materialet" frukt. Det innebär att färsk frukt och grönt inte finns med. Analyser av t.ex. bekämpningsmedel i frukt och grönt görs på annat sätt. Varuguidens fokus är på sammansatta komplexa varor som innehåller flera material och ämnen.

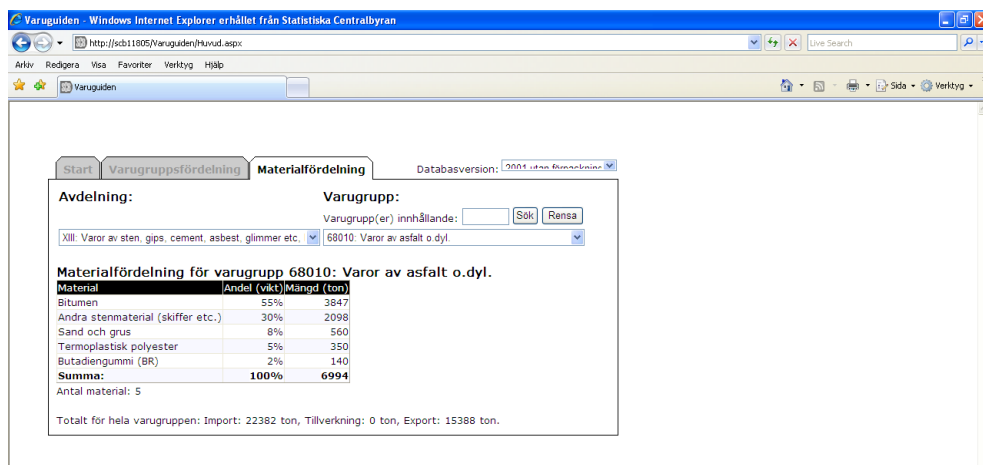
Figur 12. Varugrupper som innehåller materialet Frukt i Varuguiden, figuren är beskuren. Andelen i procent visar vilken andel i ton de olika varugrupperna har av det totala inflödet av Frukt. Mängden i ton visar det uppskattade inflödet av varugrupperna år 2001. Notera att bara processad frukt ingår i Varuguiden

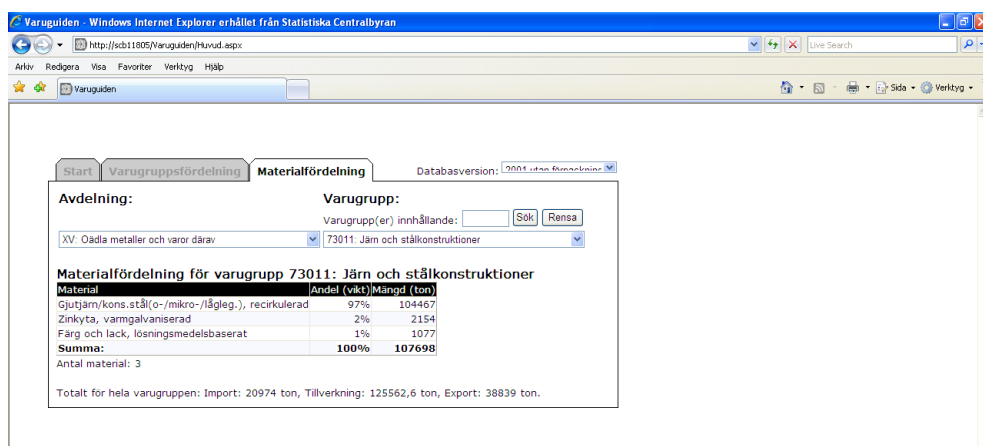
Varugrupp	Andel (vikt)	Mängd (ton)
Torkade nötter och frukt	36%	83117
Fruktsaft med tillsats av socker	18%	42453
Fruktsaft utan tillsats av socker	14%	33284
Sylt, mos o.dyl. av frukt	8%	19180
Rostade nötter	3%	7399
Marsipan	3%	7127
Syltad frukt utan socker	3%	7032
Frost frukt	3%	6749
Frukt konserverad med alkohol och socker	2%	5424
Syltad frukt med socker och sötade blandningar	2%	5337
Syrade mjölkprodukter	1%	3246
Choklad med fyllning	1%	1828
Livsmedel med kakao	1%	1908
Kakor, wienerbröd och andra bakverk	1%	1373
Möjlinhandlingsar till hushåll	1%	1348

När det gäller bygg-, fastighets- och anläggningssektorn kan Varuguiden användas för att få information om vilka material och ämnen en vara kan tänkas innehålla, se några exempel nedan, Figur 13.

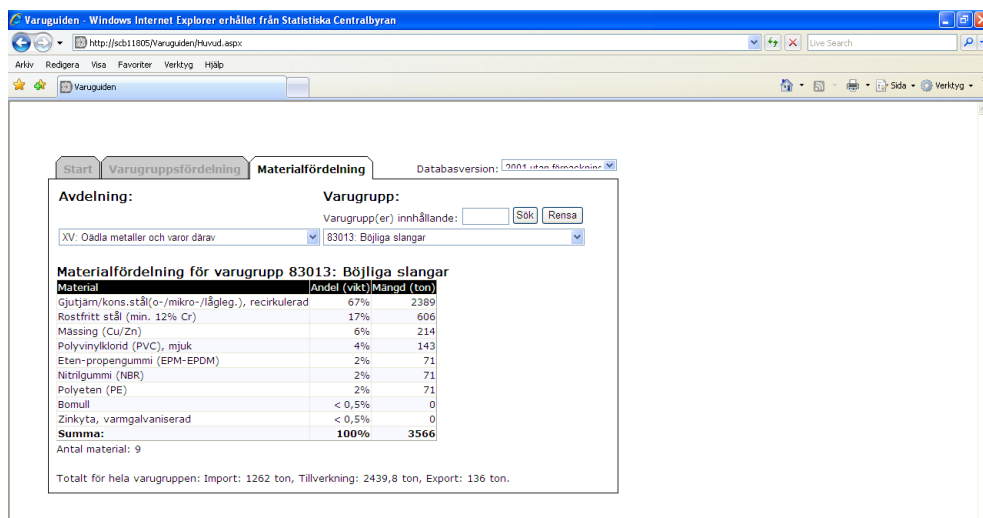
Figur 13. Materialfördelning för varugrupp 68010: Varor av asfalt o.dyl. Andel visar andelen av ett visst material i varugruppen. Mängden (ton) visar inflödet av det materialet i varugruppen år 2001

Figur 14. Materialfördelning för varugrupp 73011: Järn och stålkonstruktioner. Andel visar andelen av ett visst material i varugruppen. Mängden (ton) visar inflödet av det materialet i varugruppen år 2001

Figur 15. Materialfördelning för varugrupp 83013: Böjliga slangar. Andel visar andelen av ett visst material i varugruppen. Mängden (ton) visar inflödet av det materialet i varugruppen år 2001

KEMI föreslår att man ska utreda möjligheterna att skapa en loggbok med information om de produkter som finns inbyggda i byggnader (KEMI, Bättre information om farliga ämnen i byggmaterial – redovisning från ett regeringsuppdrag, KEMI rapport 2/07). Detta skulle i så fall göras i samband med att Byggproduktdirektivet står inför en översyn. Detta är nog inget för Varuguiden eftersom information är specifik för vissa enskilda hus och inte en systematisk kunskap över vad som finns i vissa material.

4.3.5 5. Utveckla myndighetsrollerna

Här anser GRK att det behövs samverkan mellan myndigheter, speciellt inom tre områden ser man behov; regelverken för varor, kemikalier och avfall, samverkan i livsmedelskedjan samt samverkan i bygg-, fastighets- och anläggningssektorn. Man skriver vidare "En ökad samordning av varu-, kemikalie- och avfallsarbetet är angelägen i syfte att öka effektiviteten mot miljömålen utan att regelbördan ökar. I denna fråga avser Kemikalieinspektionen, Boverket och Naturvårdsverket att samordna arbetet ytterligare, med Naturvårdsverket som sammankallande". I texten berörs problemet med när ett avfall återvunnits gäller inte längre EU:s avfallsreglering, dock kan REACH bli tillämpligt.

Här bör Varuguiden kunna vara värdefull för att ge kunskap i vilka varor vissa material och ämnen finns och ge storleksordningar på de mängder som kan antas bli avfall. Man får information om vilka varor dess mängder som kommer att bli avfall. Då får man ett strategiskt underlag för att diskutera om vi har sätt att ta hand om det avfall som senare kommer att uppstå. Finns det farliga ämnen i varugrupper som går in till förbränning? I vilka varugrupper finns det mest av dessa farliga ämnen? Här skulle systematiken i Varuguiden kunna ge underlag för att samordna arbetet mellan KEMI, Boverket och Naturvårdsverket.

För materialet plast finns det information om olika plaster, men idag ingår endast ett fåtal ämnen i Varuguiden. I en utbyggd Varuguide planerar KEMI att redovisa många ingående ämnen i plast, se "Fortsatt arbete". Mer information om var man kan finna ett visst material finns i Varuguiden. Figur 5 visade t.ex. de varugrupper som innehåller hård PVC och Figur 6 visade de varugrupper som innehåller mjuk PVC i Varuguiden.

4.3.6 6. Det behövs förstärkt kunskapsuppbyggnad och forskning

Här skriver GRK att det behövs mer kunskap och att "i högre grad samordna forskningsarbetet i syfte att uppnå miljökvalitetsmålen". Man skriver vidare att "regeringen föreslås ta initiativ till att utreda förutsättningarna för ett kunskapscentrum vars syfte ska vara att påskynda utvecklingen mot en hållbar produktion och användning av kemikalier". Man skriver att ett tänkt kunskapscentrum ska kunna ge information och tekniskt stöd till företag för att minska användningen av miljö- och hälsofarliga kemikalier. Här skulle Varuguiden kunna ha en mycket viktig roll för att ge en systematisk bild över i vilka varor man använder ett visst material eller ämne eller tvärtom vad som kan finnas i en vara. Det är viktigt att ett framtida kunskapscentrum kan bidra till att skapa denna systematiska bild, som saknas idag. Kanske kan detta kunskapscentrum stötta arbetet med Varuguiden så att den kan bli uppdaterad både vad det gäller statistik över varuflöden samt dess innehåll av material och ämnen.

4.4 Bly i Varuguiden

Exemplet bly redovisas i denna rapport. För att exemplifiera hur Varuguiden kan användas för att hitta och dimensionera förekomsten av ett ämne/material i varor i Sverige och kunna verifiera resultatet valdes bly. Bly är relativt väl undersökt i tidigare studier, vilket innebär att man kan få veta om uppskattningarna i Varuguiden överensstämmer med andra gjorda undersökningar av hur bly används i varor. Varuguiden ger en möjlighet att göra en grov screening över i vilka i vilka varor och i vilka mängder bly förs in. Denna grova screening skulle därefter kunna följas av en noggrannare undersökning, men då vet man vart den ska riktas.

4.4.1 Varugrupper med bly

I Varuguiden kan man söka på i vilka produkter bly finns, se Figur 16. I figuren visas inte alla produkter, totalt finns det 99 olika varugrupper som innehåller materialet bly enligt Varuguiden (under materialgrupp metaller). Många innehåller små mängder bly <0,5 procent. Bara ett fåtal, tolv stycken innehåller 1 procent eller mer bly. Störst andel bly har en varugrupp, "Diverse varor av bly". Varugruppen "Diverse varor av bly" är kopplad till alla varukoder enligt SCB:s varustatistik som börjar på 7801 (Bly i obearbetad form) samt 7802 (Avfall och skrot av bly). Det skulle vara lämpligt att byta detta namn till "Obearbetad och skrot av bly" i Varuguiden. "Varor av bly" innehåller 7803 till 7806. Här ingår "Stång, profiler och tråd av bly" (7803), "Plåt, band och folier av bly; pulver och fjäll av bly:" (7804), "Rör och rördelar (t.ex. kopplingar, knärör och muffar) av bly" (7805) och "Andra varor av bly" (7806). Här skulle man kunna behålla varugruppens namn. Det finns ännu fler varor som innehåller bly under materialgruppen glas, se Figur 17.

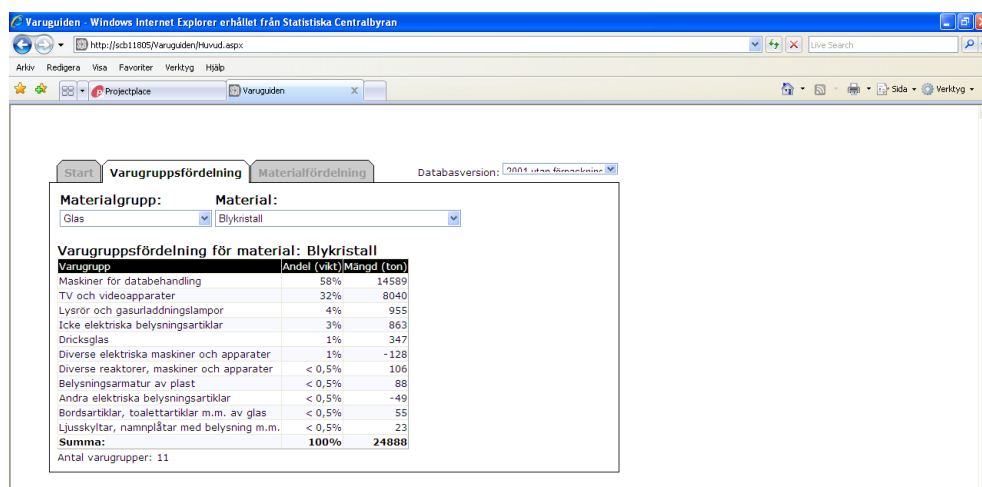
Figur 16. Varugrupper som innehåller materialet Bly i Varuguiden, figuren är beskuren. Andelen i procent visar vilken andel i ton de olika varugrupperna har av det totala inflödet av Bly. Mängden i ton visar det uppskattade inflödet av varugrupperna år 2001

Varuguiden - Windows Internet Explorer erhållet från Statistiska Centralbyrån
 http://scb11805/Varuguiden/Huvud.aspx
 Start Vargruppsfördelning Materialfördelning Databasversion: 2001 Leta...
 Materialgrupp: Metall (utom järn) Material: Bly
 Varuppsfördelning för material: Bly

Varupps	Andel (vikt)	Mängd (ton)
Diverse varor av bly	55%	-43935
Blyackumulatörer	25%	20013
Maskiner för databehandling	4%	3445
Isolerade ledningar och kablar	2%	1701
Apparater för radiotelegraf	1%	-909
Patroner till vapen med rafflat lopp	1%	857
Truckar	1%	-782
TV och videoapparater	1%	787
Maskiner för plana metallprodukter	1%	-713
Maskiner för framställning av cement och betong	1%	-657
Varor av bly	1%	-572
Mikrovågsugnar för hushåll	1%	-520
Diverse fordon och delar till sådana	< 0,5%	368
Radio- och telefonmottagare	< 0,5%	371
Annan kyl- och frystrustning	< 0,5%	289
Diverse andra maskiner	< 0,5%	-328
Stål- och blyhagel	< 0,5%	-296
Personbilar och stationsvagnar under 3500 kg	< 0,5%	-278
Videoapparater	< 0,5%	219
Bränslepumpar	< 0,5%	145
Diverse elektriska maskiner och apparater	< 0,5%	-128
Fleroperationsmaskiner	< 0,5%	150
Grävmaskiner	< 0,5%	136
Luftkonditioneringsapparater	< 0,5%	-131
Maskiner för tillverkning av plastprodukter	< 0,5%	-156
Mopedar, motorcyklar o.dyl.	< 0,5%	137
Parabolantennor m.m.	< 0,5%	123
Vägvälter o.dyl.	< 0,5%	-194
Andra maskiner för materialbehandling	< 0,5%	-96
Blyöverdragna plattor av järn/legerat stål	< 0,5%	89
Borr- och fräsmaskiner för metall	< 0,5%	-40
Diskmaskiner	< 0,5%	112
Diverse leksaker, spel och sportartiklar	< 0,5%	84

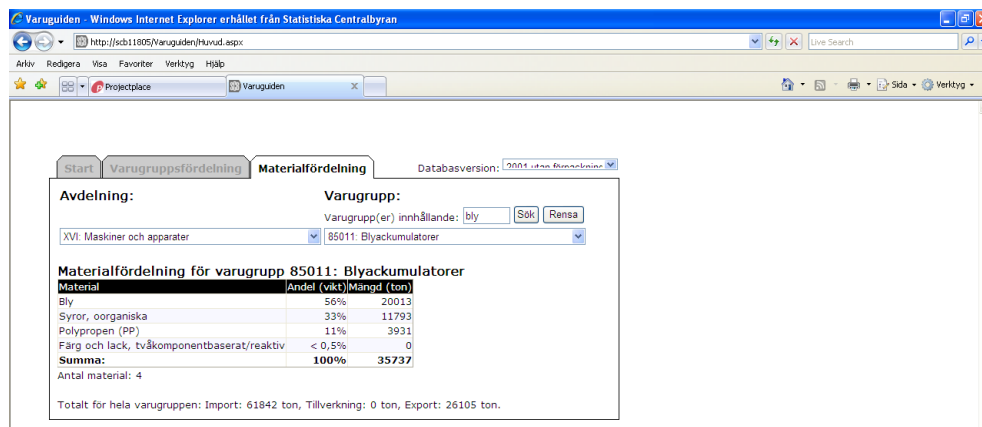
Under materialet blykristall i materialgruppen glas finns elva varugrupper. Där ser man att i blykristall främst år 2001 fanns i "Maskiner för databehandling" (d.v.s. datorer och liknande) och "TV och videoapparater". Man ser också att blykristall hade en hög andel av vikten på "maskiner för databehandling", ca 58 procent. Om man hade uppdaterat Varuguiden skulle siffrorna se annorlunda ut eftersom de platta skärmarna inte innehåller bly, men år 2001 var detta det största flödet, enligt Varuguiden.

Figur 17. Varugrupper som innehåller materialet Blykristall i Varuguiden. Andelen i procent visar vilken andel i ton de olika varugrupperna har av det totala inflödet av Blykristall. Mängden i ton visar det uppskattade inflödet av varugrupperna år 2001

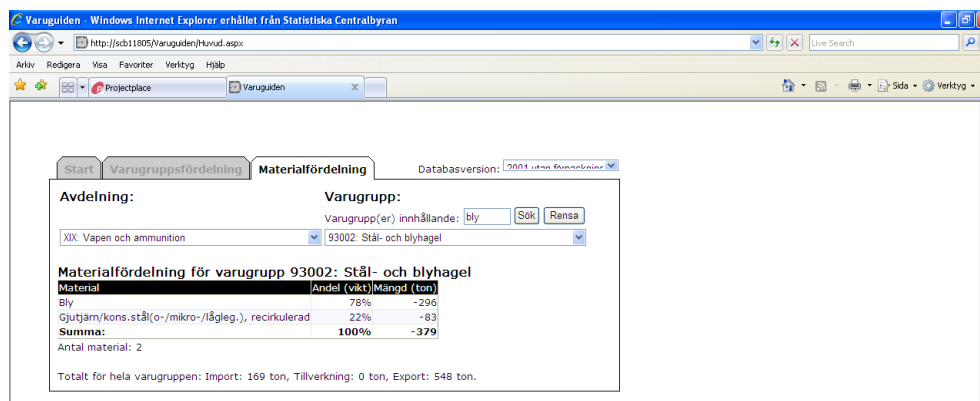
I Varuguiden kan man även få mer detaljerad information om produkter som innehåller materialet bly, nedan finns ett exempel på blyackumulatörer, se Figur 18. Här får man mer detaljerad information över vad blyackumulatörer innehåller, även här ser man att den totala tillförseln av bly i blyackumulatörer var 20 013 ton år 2001.

Figur 18. Materialfördelning för varugrupp 85011: Blyackumulatörer. Andel visar andelen av ett visst material i varugruppen. Mängden (ton) visar inflödet av det materialet i varugruppen år 2001

Ett annat exempel finns som gäller stål och blyhagel, se Figur 19. Stål och blyhagel består till 78 procent av bly enligt Varuguiden och tydligen exporterar vi större mängder än vi använder, därav det negativa flödet.

Figur 19. Materialfördelning för varugrupp 93002: Stål- och blyhagel. Andel visar andelen av ett visst material i varugruppen. Mängden (ton) visar inflödet av det materialet i varugruppen år 2001

4.4.2 Jämförelser av data i Varuguiden med annan data

Naturvårdsverket och KEMI fick år 2005 i uppdrag att utreda användningen av bly i varor och produkter för att kunna ha ett underlag för att lämna förslag till regleringar som är mest angelägna för att uppnå miljökvalitetsmålet Giftfri Miljö med avseende på blyanvändning i varor och produkter. Man utsåg professor Bo Bergbäck, Högskolan i Kalmar som konsult att göra utredningen. Uppdraget redovisas i rapport 5624 från Naturvårdsverket "Underlagsrapporter till regeringsuppdraget om bly i ammunition".

I utredningen finns data över inflöde i Sverige av bly för 2002, dessa data kan jämföras med data i Varuguiden för år 2001.

I Tabell 1 nedan jämförs data från Varuguiden med data från Naturvårdsverkets rapport. I Naturvårdsverkets rapport skriver man "Delprojektet innebär en kartläggning av blyinnehållet av all de varor som finns på den svenska marknaden...". Man kan konstatera att enligt Varuguiden finns bly i otroligt många fler varugrupper än vad som redovisas i Naturvårdsverkets rapport. I Varuguiden finns bly i 99 st. varugrupper, i Naturvårdsverkets rapport redovisas 12 varugrupper. För elektronik får man i Varuguiden en överblick över i vilka olika elektronikprodukter där det kan finnas bly och hur mycket medan man i Naturvårdsverkets redovisning sammanfogar alla olika typer av elektronik i en grupp "Elektronik och elektriska produkter", se Tabell 1. En annan skillnad är att man i Varuguiden identifierat bly i otroligt många olika typer av maskiner och fordon vilka specificeras. Blyet kan ju t.ex. finnas i batterier eller vikter i fordonen, och de listas då i Naturvårdsverkets rapport som batterier eller vikter. I andra fall har Naturvårdsverket rapport fler detaljer, t.ex. finns färg, bly-sänken, plastvaror och strålskydd redovisade separat, I Varuguiden finns de inte separat redovisade. Detta beror t.ex. för fiskeutrustning på att fiskeutrustning ingår i "jakt och fiskeutrustning". Dock finns en skillnad, Varuguiden visar var man kan finna bly i alla varugrupper utifrån den detalj på statistik som finns tillgänglig, vilket är en av de stora fördelarna med det systematiska angreppssättet.

Tabell 1. Produkter eller varugrupper som innehåller bly enligt Varuguiden och Naturvårdsverkets rapport 5624. X= data finns, - = data saknas

Produkt/Varugrupp	Inflöde 1996 och 2001 (Varuguiden)	Inflöde 1990-tal (NV, 5624)	Inflöde 2004/2005 (NV, 5624)
Batterier	X	X	X
Blykölar	X	-	X
Blykristall	X (dricksglas)	X (glas och keramik)	X
Elektronik och el produkter	-	X	X
Maskiner för databehandling	X	-	-
Videoapparater	X	-	-
Radio- och telefonmottagare	X	-	-
Mikrovågsugnar för hushåll	X	-	-
Apparater för radiotelegrafi	X	-	-
Elektriska förstärkare	X	-	-
TV och videoapparater	X	-	-
Kassettbandspelare och liknande ljuåtergivare	X	-	-
Elektriska räknemaskiner	X	-	-
Elektriska skrivmaskiner	X	-	-
Telefaxar	X	-	-
Diverse elektriska maskiner och apparater	X	-	-
Telefoner	X	-	-
Elektriska handverktyg	X	-	-
Ammunition	X	X	X
Blysänken	X (jakt och fiskeutrustning)	X	X
Färg	Finns under Lödlegeringar Pb/Sn (målarburken)	-	X
Legeringar	X	-	X
Plastvaror	Finns under "andra metaller"	-	X
Strålskydd	-	-	X
Vikter	-	X	X
Kabelmantling	X (isolerande ledningar och kabel)	X	-
Byggnadsmaterial	-	X	-
Konservburkar	-*	X	-
Truckar	X	-	-
Maskiner för plana metallprodukter	X	-	-
Maskiner för framställning av cement och betong	X	-	-
Diverse fordon och delar till sådana	X	-	-
Annan kyl- och frysutrustning	X	-	-
Diverse andra maskiner	X	-	-
Personbilar och stationsvagnar under 3500 kg	X	-	-
Bränslepumpar	X	-	-
Fleroperationsmaskiner	X	-	-
Grävmaskiner	X	-	-
Luftkonditioneringsapparater	X	-	-
Maskiner för tillverkning av plastprodukter	X	-	-
Mopeder, motorcyklar och dyl.	X	-	-
...Ännu fler varugrupper finns...	X	-	-

*Bedömdes i Varuguiden att tenn bara finns i fogar, inte bly.

I Tabell 2 visas några jämförande data i ton från Varuguiden med data som finns i Naturvårdsverkets rapport. Det visar sig att för t.ex. batterier är överensstämmelsen mellan de två källorna mycket god. Likadant när det gäller blykristall och vikter som verkar vara i samma storleksordning. Varuguiden har som ett syfte att visa i vilka varugrupper man kan finna ett ämne (t.ex. bly) och hur mycket i respektive varugrupp. För att data ska bli bra krävs att det genomsnittliga innehållet i varugrupperna är korrekt och hålls uppdaterad. Dock kan man i Varuguiden få sämre noggrannhet inom vissa varugrupper istället. Ett exempel på detta är blysänken. I Varuguiden redovisas dessa under "Jakt och fiskeutrustning" och i Naturvårdsverkets rapport får man detaljerade data över fiskesänken för sportfiske och fritidsfiske. Ett annat exempel kan vara vikter. I Naturvårdsverkets rapport redovisas "Vikter", det är olika typer av vikter, t.ex. balansvikter för hjul, gardintygder och vikter i industrirobotar. Balansvikter för hjul i fordon redovisas inte separat i Varuguiden utan ingår då istället i fordon. Varuguiden kan göras mer detaljerad om det finns önskemål, då kan varugrupper brytas ur och göras mer detaljerade.

Tabell 2. Jämförelser av Inflöde av olika blyvaror i Varuguiden och Naturvårdsverkets rapport 5624

Produkt/Varugrupp	Inflöde 2001 (Varuguiden)	Inflöde 1990-tal (NV 5624)	Inflöde 2004/2005 (NV, 5624)
Batterier	20 013	22 000	20 000
Blykristall	347 (dricksglas)	1320 (glas och keramik)	120
Blysänken	23 (jakt och fiskeutrustning)	600	400 (fiskesänken)
Vikter	Bly redovisas ej separat i Varuguiden, ingår i t.ex. olika fordon och i vågar	1400	900
Kabelmantling	1701 (isolerande ledningar och kabel)	3000	-

5 Myndigheters behov av Varuguiden

5.1 Banverket

Banverket har sedan händelsen vid Hallandsås arbetat målmedvetet med att miljösäkra hanteringen av kemiska produkter. På www.banportalen.se finns Banverkets och Vägverkets gemensamma kemikaliehanteringssystem där de kemiska produkter som används i verksamheten finns registrerade i databasen Chemsoft. Malin Kotake, Banverket, bekräftar att man har god kontroll och kunskap över de kemiska produkter som man använder inom Banverket. När det gäller kunskapen om innehållet av farliga ämnen i varor är det betydligt skralare anser hon, här har man i dagsläget inte motsvarande systematiska angreppssätt. Man har som plan att under 2010 arbeta mer aktivt med detta.

Som förvaltare av det statliga järnvägsnätet får Banverket ansvar för de varor som byggs in under användningstiden och ända fram tills att varorna blir ett avfall. Att kontrollera inflödet mycket viktigt. Extra viktigt blir det för Banverket som ofta har varor med mycket lång livslängd, ofta ca 40 år. Då blir det än viktigare att se till att inflödet av varor inte orsakar problem under användningstiden eller som ett avfall. I andra fall, t.ex. i detaljhandeln är det helt annorlunda, där tar ju konsumenten över ansvaret när man har köpt en vara. Idag lägger Banverket i storleksordningen ett par hundra miljoner kronor årligen på att sanera förorenad mark. I framtiden vill man givetvis inte ha dyra saneringskostnader, därför blir det viktigt att försäkra sig om att de varor man bygger in inte kommer att orsaka problem och kostnader i framtiden. Här är inköpsprocessen otroligt central. För att vara säker på att man inte får in material och ämnen som kan ge problem i framtiden behövs stöd, hjälpmedel och verktyg vilket man har mycket begränsat av idag. Varuguiden skulle kunna ge det stödet om det finns tillräcklig detaljeringsnivå i Varuguiden, d.v.s. att det finns tillräckligt detaljerad information om de varor som är intressanta för Banverket. Intressanta varor för Banverket är t.ex. kablar, optokablar, belysning, transformatorer, kondensatorer, isolering med cellplast, balis (signalplatta), högspänningsbrytare, betong t.ex. betongsliprar och betongfundament.

REACH kommer inte att vara tillräckligt i detta avseende, dels för att REACH har en begränsning till att innefatta varor som innehåller mer än 0,1% av ämnet och att bara de ämnen som finns på den så kallade "kandidatlistan" behöver redovisas. Det behövs därmed ytterligare stöd och verktyg om man ska kunna arbeta för att de varor som kommer in inte innehåller oönskade ämnen.

När det gäller kemiska produkter samarbetar Banverket med BASTA som är ett system som garanterat att ett visst material eller produkter inte innehåller vissa ämnesegenskaper. De anser att det är positivt att Varuguiden är något annat än BASTA och har ett annat angreppssätt, man tror att Varuguiden skulle kunna vara ett komplement till BASTA. Detta för att de järnvägsspecifika varorna (t.ex. räls, sliprar, kontaktledningar) i dagsläget inte alls finns i BASTA och för att Varuguidens angreppssätt just är det motsatta, att man redovisas vad som skulle kunna finnas i en vara.

Idag finns det många svårigheter inom detta område, t.ex. att Lagen om Offentlig Upphandling följs, det kan ibland vara svårt att ställa krav och samtidigt följa denna lag. Man har svårt också idag att förhålla sig till och värdera den information som man kanske får från olika leverantörer. Om de skriver att en vara inte innehåller mjukgöraren DEHP i sin vara, hur kan detta verifieras? Det visade sig ju i fallet med plastskorna som Naturskyddsföreningen testade att de innehöll DEHP trots att leverantören sa att skorna inte skulle innehålla det (Naturskyddsföreningen, 2009). Det behövs därmed mycket stöd i arbetet, på olika sätt.

Man skulle kunna tycka att det är producenternas ansvar att se till att inte varorna innehåller ämnen som kan ge problem under användningen eller när varan blir avfall. Men som det är idag vet man inte alls säkert att producenterna levererar säkra varor. Dessutom blir det Banverket som får ta ansvar som det visar sig att det blir problem med läckage av farliga ämnen eller kostnader i samband med avfallshanteringen. Därför är det viktigt för Banverket att arbeta aktivt med dessa frågor, att se till att få mer kunskap om innehåll i varor så att man kan fatta aktiva val baserade på kunskap.

Vidare anser man att det är positivt att KEMI avser att gå vidare med att redovisa även ämnen i vissa material, för det är oftast det som man verkligen är intresserade av. Här blir det intressant att se om de ämnen som KEMI har inkluderat i plast, gummi och textil i den senare versionen av Varuguiden kommer att vara relevanta för Banverket. Vidare anser man också att det vore bra om man på något sätt kunde indikera i Varuguiden att det finns stora skillnader i någon vara, t.ex. det finns kablar utan PVC med oönskade mjukgörare och det finns kablar med PVC. Detta skulle underlätta för användarna, att man skulle kunna se var det fanns val att göra. Man anser också att det är viktigt att materialsammansättningen hålls uppdaterad i Varuguiden så att den återspeglar den materialsammansättning som finns i varorna. Man anser också att det är viktigt att det framgår i Varuguiden vilka material och ämnen som man kan få information om.

Sammanfattningsvis efterlyser man mycket stöd, hjälpmedel och verktyg inom detta område, innehåll av farliga ämnen i varor. Idag anser man att det finns mycket dåligt med information och stöd inom detta område. Man tror vidare att Varuguiden skulle kunna vara ett stöd om det finns tillräckligt detaljerat redovisat innehåll i varor som är intressanta för just Banverket. Den korta genomgång som har gjorts tyder det på att det finns intressanta data för Banverket i Varuguiden, även om detaljeringsgraden både när det gäller varugrupper och innehåll nog inte kommer att vara tillräcklig i alla varugrupper. Man välkomnar att Varuguiden kommer att ligga tillgänglig på Internet och att man kommer att inkludera ämnen i vissa material, t.ex. plast.

5.2 Boverket

Sara Giselsson berättar att Boverket har flera olika ansvar vad gäller innehåll i byggprodukter, dock har myndigheten inte någon verksamhet där direkta krav vid upphandling i samband med byggprojekt kan ställas.

Myndighetens direkta bemyndigande inom kemikalielagstiftningen rör möjlighet att utfärda föreskrifter om det behövs till skydd för inomhusmiljön. Detta har inte utnyttjats, eftersom tydligt underlag för gränsvärden saknas. Människor reagerar olika på kemikalier och forskarna vet inte exakt

vilka ämnen, vilka kombinationer av ämnen eller vilka halter av ämnen som människor generellt reagerar på i sådan utsträckning att gränsvärde kan sättas.

Huvudansvaret för lagstiftningen kring kemikalier, även i byggprodukter, ligger hos Kemikalieinspektionen. När det är relevant samarbetar myndigheterna. Idag är trenden att gå från att skapa nationella föreskrifter till att samarbeta för att föra in föreskrifter på europeisk nivå. Nationella föreskrifter måste också godkännas på europeisk nivå, eftersom de kan anses utgöra handelshinder. Det är dock möjligt att göra ifall särskilda dokumenterade skäl finns med hänsyn till invånarnas hälsa eller miljön.

På europeisk nivå gäller byggproduktdirektivet. Där pågår ett arbete för att medlemsstaterna ska få ett gemensamt provningssystem för kemikalier som finns i eller avges från byggprodukter. Boverket deltar i detta arbete sedan ett tiotal år tillbaka.

Ett nytt sätt att arbeta med byggprodukter inom Europa har introducerats. Det innebär att s.k. nationella kontaktpunkter ska kunna upplysa tillverkare och importörer om vilka krav som finns i landet för en viss produkt. Inom denna uppgift skulle Varuguiden kunna användas med viss utveckling.

Dagens Varuguide (som jag fått den presenterad) påminner om en digital version av Tox-Info Handboken (Johansson och Zimerson flera delar 1992-1999 ca). Den beskrev risker med olika varor samt vad de kunde innehålla.

Enligt beskrivningen kan Varuguiden också upplysa om vilka material som kan ingå i en viss typ av produkt. Om det fanns ytterligare en nivå som beskrev vilka ämnen som kan ingå i respektive material, samt en koppling till Kemikalieinspektionens begränsningsdatabas skulle kunna bli ett mycket användbart verktyg i Boverkets uppgift att upplysa tillverkare och importörer om kemikaliekraV för byggprodukter.

Varugrupper som skulle vara särskilt intressanta i detta sammanhang är de som innehåller eller kan innehålla många tillsatser eller de som används i stora volymer.

Annat som är intressant är gamla varor som kan innehålla exempelvis asbest eller PCB, för de är intressanta ur ett sanerings- och rivningsperspektiv. Detta täcks dock inte upp av Varuguiden som endast hanterar nya varor. Kanske skulle det vara lämpligt att korsreferera till Riksantikvarieämbetets Materialguide?

5.2.1.1 Byggbranschens arbete med kemikalier i byggprodukter

Byggbranschen använder stora volymer material och produkter och bedriver ett aktivt arbete att undvika farliga material och ämnen.

I slutet av 1990-talet tog Kretsloppsrådet fram ett system för att företagen skulle deklarerat vilka material och ämnen det fanns i byggprodukter, så kallade Byggvarudeklarationer. Detta system tolkades som ett handelshinder av EU och var dessutom ganska komplicerat. Det krävde att användaren fick en massa information och var tvungen att själv göra bedömningen om vilka produkter som var lämpliga eller inte. Systemet kom därför inte att användas i särskilt stor utsträckning.

Sedan dess har flera olika omfattande system utvecklats av branschen. Det som har störst användning idag är BASTA som är en positivmärkning av produkter med avseende på kemikalier, dvs. där man deklarerar att vissa ämnen inte finns i produkterna.

Sara tror slutligen att Varuguiden skulle kunna vara en hjälp för företagen att ställa mer riktade frågor till och krav på sina underleverantörer. Sara tror att Varuguiden skulle kunna öka den allmänna medvetenheten om frågan om vilka material och ämne som finns i varor. Eftersom Boverket inte har egen produktion kan de inte själva använda den genom att sätta press på egna underleverantörer. Dock tror hon ändå att det skulle vara bra att ha en direkt koppling från Varuguidens material till möjliga ingående ämnen och vidare till eventuella regleringar av dessa. Denna samordning mellan databaser skulle förenkla för dem som behöver göra produktval eller upplysa andra om vilka regler som gäller för en viss produktgrupp.

5.3 Kemikalieinspektionen

Margareta Östman på Kemikalieinspektionen anser att Varuguiden kan fungera som ett stöd i myndighetens arbete med ämnen i varor. Kemikalieinspektionen behöver få en uppfattning om i vilka varor det kan finnas specifika ämnen och i vilka varor inflödet till Sverige är störst. Denna kunskap ska användas som ett prioriteringsunderlag i fortsatt arbete och att myndigheten kan göra bättre strategiska val i arbetet med information och i tillsynen av varor. Också inom det fortsatta arbetet inom den nya kemikalielagstiftningen Reach behövs kunskap om spridning av farliga ämnen via varor för att underlätta Sveriges arbete att driva frågor om informationsplikt om innehåll av sådana farliga ämnen liksom att begränsa deras användning. Varuguidens överblick över i vilka varor ämnen kan finnas gör att man kan agera effektivt. Om man inte har sådant underlag finns en risk att man arbetar slumpvist, vilket är något som företagen och branscher ogillar. Idag saknas information om troliga tillförelsevägar av olika ämnen i varor, därför behövs Varuguiden.

När man får mer information om innehållet i varor kan det driva på substitution och lagstiftning. När kunskapen ökar kan människor lättare göra medvetna val. Införandet av miljömärkning inom fler områden underlättas.

5.4 Konsumentverket

Konsumentverkets kärnverksamheter är; tillsyn av konsumentskyddande lagar, kunskapsbyggande och information, enligt Wilhelm Nordenanckar. Man har tvingats att göra prioriteringar under senare år genom att avveckla arbete där det finns särskilda myndigheter inom området. De områden som Konsumentverket har prioriterat att ge information om på webbplatsen är de varor som konsumenterna spenderar mest pengar på dvs. bil, bostad och mat. Därför kan man även hitta viss miljöinformation om dessa varor på Konsumentverkets webbplats. Information finns också bl.a. om olika miljömärken.

Helena Bergström på Konsumentverket menar att privata konsumenter behöver olika typer av information vid olika typer av konsumtion och i olika konsumtionsfaser. Vid köp av dagligvaror är t.ex. lättillgänglig sammanvägd information typ frivillig miljömärkning ofta mest användbar. Men målet är att alla konsumenter som efterfrågar det ska ha rätt till

detaljerad information om innehåll och om varans påverkan på hälsa och miljö vid produktion, användning och kvittblivning. Inledningsvis kan informationen t.ex. finnas tillgänglig på Internet och vara av typen miljövarudeklarationer.

Anna Strandberg på Konsumentverket berättar att Konsumentverket är tillsynsmyndighet för produktsäkerhetslagen och lagen om leksakers säkerhet. För leksaker, ingår kemikalier och andra ämnen i leksaker i Konsumentverkets tillsynsansvar. Man samarbetar med Kemikalieinspektionen. Konsumentverket får ibland anmälningar om kemiska risker i andra produkter som inte är leksaker och de skickas då vidare till KEMI. När det gäller leksaker har man t.ex. fått in anmälningar om leksaksperuker, barn som fick klåda och blev sjuka efter att ha haft en peruk på sig. Man har diskuterat frågan om däck som återvinns och blir till fallskyddsmattor på lekplatser, och som då kan innehålla PAH. När det gäller leksaker med bly har man haft ett samarbete med KEMI.

Konsumentverket vill gärna vara en informationsförmedlare i frågan om ämnen i varor och tjänster samt om påverkan på hälsa och miljö från dessa. Man ser att många konsumenter hittar till deras webbplats och söker information.

I många fall är det mer naturligt för en konsument att söka upp Konsumentverkets webbplats än andra myndigheters.

5.5 Naturvårdsverket

5.5.1 Avfall

Catarina Östlund arbetar med avfallsfrågor på Naturvårdsverket. För avfallsarbetet kan det vara värdefullt med ökad kunskap om innehållet av olika material och ämnen i varor eftersom det kan öka kunskapen om sammansättningen i olika avfallsslag. Bättre kunskap om sammansättningen i avfallet underlättar bedömningen av hur avfallet bäst bör tas omhand, t.ex. vilket avfall som lämpar sig för materialåtervinning.

För att kunna bedöma när en vara blir avfall framför hon vidare att Varuguiden bör kompletteras med uppgifter om livslängd på produkterna. Vidare är det värdefullt att verktyget läggs ut på Internet, för att kunna prova verktyget.

Anna Nordin, ansvarig för avfallsrapportering till EU på Naturvårdsverket svarar att man på kort sikt inte har tittat på möjligheterna att använda data över inflödet av material och ämnen i varor för att få avfallsstatistik. Men det skulle kunna vara intressant på lång sikt.

5.5.2 Farliga ämnen

Ingrid Ededahl anser att Varuguiden är mycket intressant för de som arbetar med programområdet Farliga ämnen på Md, Naturvårdsverket. Ingrid ansvarar för programområdet och för den webbplats "Utsläpp i siffror" som Naturvårdsverket nyligen lanserat:

<http://utslappisiffror.naturvardsverket.se>

Bakgrunden till Utsläpp i siffror är det så kallade PRTR-protokollet som är ett protokoll direkt kopplat till Århuskonventionen. Protokollet ställer krav på parterna att ha ett internationellt utsläppsregister baserat på minimi-

kraven i protokollet. Men syftet är att alla länder ska arbeta för att få till ett utsläppsregister som visar de totala utsläppen i hela landet. Minimikraven är att visa punktkällor (stora anläggningar). Detta gör vi i Utsläpp i siffror nu, men vi visar också totalutsläpp till luft samt planerar att under nästa år presentera totala utsläpp till vatten.

Ett viktigt krav i protokollet är att visa totala utsläpp, i o m det så har man pekat ut just diffusa utsläpp som ett utvecklingsområde som alla parter bör arbeta med. Internationellt har det pågått ett arbete inom OECD kopplat till den arbetsgrupp som Ingrid deltar i under kemikalie-arbetet. I denna har de nordiska länderna haft ett projekt om utsläpp från produkter i användningsfasen. Detta projekt är i slutfasen och det finns 12 stycken fallstudier om följande ämnen/varor:

- Nonylphenols
- Lead
- Building products
- Electronics
- Furniture
- Nanoproducts
- Packages and plastic bags
- Pharmaceuticals and personal care products
- Pesticide use
- Properties of chemicals used in products
- Textile
- Toys and low cost jewellery

Nonylphenol-studien är gjord av IVL, Katarina Hansson. I övrigt är det Kristina Saarinen, Syke i Finland som varit projektledare för arbetet. Huvudrapporten kommer att presenteras i Paris på nästa OECD-möte i april. Ingrid anser att det vore bra om Naturvårdsverket då kunde nämna arbetet som pågår med Varuguiden.

Utsläpp från varor är en del av de diffusa utsläppen som Naturvårdsverket inom programområdet Farliga ämnen vill jobba vidare med. Ingrid anser att Varuguiden ser ut som om det vore ett verktyg som på något (utvecklat) sätt skulle kunna kopplas till Utsläpp i siffror och göras tillgänglig för allmänheten i lämpliga delar. Och intresset Naturvårdsverket farliga ämnens del att göra den tillgänglig stämmer väl överens med intentionerna i PRTR-protokollet och Århuskonventionen. Ingrid välkomnar därmed att det finns planer på att lägga ut Varuguiden på Internet.

5.5.3 Screening

Britta Hedlund som är en av dem som ansvarar för Screening av ämnen på Naturvårdsverket anser att det finns ett mycket stort behov av mer kunskap om inflödet av material och ämnen i varor. Idag kommer det "larm" om t.ex. nonylfenol i handdukar, det behövs ett mer systematiskt angreppssätt för att förstå inflödet av material och ämnen i varor.

Britta tror vidare att information från Varuguiden om inflöde av olika ämnen skulle kunna användas i screeningsprogrammet. Då skulle man kunna jämföra data över vad man hittar i miljön (från screening) med mängder som antas komma in till samhället i varor (data från Varuguiden).

Då skulle man kunna diskutera kring orsaker, hur har ämnet hamnat i miljön.

Exempel på ämnen som Britta skulle kunna tycka vara viktiga är mjukgörare (t.ex. DEHP) och biocider. Konsumentvaror är mycket intressanta eftersom det inte finns någon "verksamhetsutövare" som tar ansvar för dem när de väl har sålts till konsument. Då är det konsumenten som är ansvarig. Det finns inte heller någon "verksamhetsutövare" som kan utöva krav och önskemål om innehåll. Detta är en skillnad mot t.ex. Banverkets och deras spår och ledningar, de tar ansvar ända tills att varan blir ett avfall. Konsumentprodukter som kan vara speciellt intressanta är textilier t.ex. kläder, på grund av att de ofta har importerats och att vi därför har mindre kunskap om innehåll.

Sammanfattningsvis kan man säga att Britta Hedlund anser att det finns ett stort behov av kunskap om innehåll av material och ämnen i varor. Varuguiden skulle kunna vara ett verktyg. Information från Varuguiden skulle kunna användas som ett komplement till den vanliga screening av olika ämnen som görs ute i miljön, det skulle kunna ge ett diskussionsunderlag till varifrån dessa ämnen kommer ifrån.

5.6 Vägverket

Vägverket ställer ett antal tekniska krav på vägars utformning och konstruktion. I en intern föreskrift anges övergripande miljökrav på konstruktionsmaterialen; de ska godtas av beställaren och inte orsaka miljöstörningar vid användning, återvinning eller destruktion. Det finns särskilda anvisningar för alternativa material (restprodukter) och för asfaltåtervinning. Vägverket har ansvar för de material som finns i en vägkonstruktion (statliga vägar), därför är det viktigt att välja rätt material även ur miljösynpunkt. Åsa Lindgren och Marie Johansson instämmer med KEMIs analys över situationen, att de ibland är svårt att veta vilka ämnen som skulle kunna finnas i en vara eller ett byggmaterial. Det kan också vara svårt att göra prioriteringar. Vilka varor och produkter ska man fokusera på att få mer information om? I vilka varor är inflödet av ett visst ämne eller material störst? Idag finns få lagkrav över innehåll av ämnen i byggprodukter.

När det gäller kemiska produkter har Banverket utvecklat ett system "Chemsoft" som även Vägverket använder, se <http://www4.banverket.se/chemweb/index.html>. Här regleras underleverantörers användning av kemiska produkter. Märkningspliktiga kemiska produkter som man vill använda inom Banverkets och Vägverkets produktion ska granskas av en så kallad Granskningsfunktion. Inom området kemiska produkter har man därmed ett etablerat och välfungerande arbetssätt. Denna applikation skulle KEMI kunna ta inspiration från om de vill gå vidare och utveckla Varuguiden.

När Vägverket gör upphandlingar finns det krav på att om det finns CE märkta varor så ska de väljas, detta gäller allmänt inom offentlig upphandling. Det finns inte automatiskt miljökrav på dessa CE märkta varor, utan fokus ligger på säkerhet. CE märkningen är en EU standard, det som tidigare var "S-märkning". SIS som ansvarar för CE märkningen i Sverige avser att Bygg- och anläggningsprodukter bör vara utformade för att klara kraven för ett hållbart samhälle och detta ska naturligtvis så långt möjligt återspeglas i produktstandarderna.

Den hälso- och miljöpåverkan som bygg- och anläggningsprodukter kan ha under ett byggnadsverks bruksskede behandlas i som nämnts ovan i Byggproduktdirektivet. I byggproduktdirektivet finns sex krav, ett av dem är miljö och hälsa. De harmoniserade produktstandarderna, som ligger till grund för CE-märkning, ska behandla dessa frågor om miljö- och hälsopåverkan. Standarderna och därmed CE-märkningen inkluderar dock sällan hälso- och miljöaspekter. Härom året (2005) gav emellertid Europeiska kommissionen ett sådant standardiseringsuppdrag (mandat) till CEN (www.sis.se). CEN har fått i uppdrag att ta fram generellt användbara provningsmetoder avseende avgivning (eller i undantagsfall innehåll) av sådana hälso- och miljöfarliga ämnen som i dag är reglerade i något EU-lands lagstiftning.

Arbetet innebär att utarbeta riskscenarios och standardiserade metoder för provtagning, provning och analys avseende emission till inomhusluft och urlakning av ämnen från bygg- och anläggningsprodukter till mark, yt- och grundvatten. De provningsmetoder som tas fram ska sedan arbetas in i de harmoniserade produktstandarderna. Det görs av ansvarig teknisk produktkommitté inom CEN. Detta arbete leder till att CE märkningen kommer att innehålla hänsyn till hälso- och miljöpåverkan, och inte bara till säkerhet som det är idag. Det kommer dock att ta många år innan flertalet bygg- och anläggningsprodukter har sådan CE-märkning. Det är inte obligatoriskt att CE-märka alla produkter.

I detta Europeiska arbete deltar Sverige genom SIS, och de i sin tur har en teknisk kommitté där producenter och några myndigheter ingår, Teknisk kommitté, Avgivning av farliga ämnen från bygg- och anläggningsprodukter – SIS/TK 497.

Det finns idag inom Vägverket miljökrav inom upphandling (Vägverket 2006:105), som bland annat rör arbetsmaskiner och hantering av kemiska produkter. I arbetet med upphandling inom Vägverket skulle man kunna nämna att Varuguiden finns och att man genom Varuguiden får veta vad en vara kan tänkas innehålla. Det ger vägledning för upphandlare och beställare från Vägverket över vad man ska fråga efter. T.ex. skulle man kunna undersöka om en vara skulle kunna innehålla PVC, eller om den skulle kunna innehålla bly. En utbyggd Varuguide kommer att ge information om fler farliga ämnen i materialen plast, gummi och textil, det är positivt anser Vägverket.

Det är viktigt för Vägverket att kunna säkerställa att de material och varor man tar in i en produktion inte innehåller farliga ämnen som kan spridas till miljön eftersom de har ett ansvar under hela varans livslängd fram till dess att den blir avfall. Man anser att man behöver öka kunskapen om vad man bygger in i deras konstruktioner. Åsa Lindgren och Marie Johansson anser därmed att Varuguiden skulle kunna vara en hjälp i upphandlingar, för att ge stöd i vilka material och ämnen man ska fråga efter och ev. ställa krav på. Verktyget ger stöd att ställa relevanta frågor.

De skulle vilja ha ett fysiskt möte där KEMI visade Varuguiden och berättade mer om hur den kan användas, de tror att de behöver stöd i hur man skulle kunna använda Varuguiden. Det har varit mycket arbete att få ChemSoft till ett etablerat arbetssätt och de tror att det kommer att krävas stöd för att eventuellt få in Varuguiden i arbetsrutinerna. Samarbete med

Banverket i dessa frågor är naturligt. Från 1 april 2010 upphör Vägverket och Banverket, istället bildas det nya Trafikverket.

5.7 Göteborgs stad, Miljöförvaltningen

Victoria Lind Magnusson, Miljöförvaltningen berättar att de under fem år i en särskild kemikaliesatsning "Giftfritt Göteborg" arbetat med ämnen i varor på olika sätt. Victoria är ansvarig för denna satsning. Just nu fokuserar man på textilområdet. Man planerar att ha möten och dialog med kommunens leverantörer av textil, inredning och arbetskläder samt med handeln inom textlieområdet. Man vill ha utveckla dialogarbetet för att öka kunskapen hos olika aktörer för att sprida kunskap om farliga ämnen i varor. Det kan bli aktuellt att ha dialog med fler branscher under framöver. att sprida kunskap att det kan finnas farliga ämnen i textilier som man från kommunens sida skulle vilja ha bort eftersom de efter tvätt når reningsverk och sedan Västerhavet. Man avser också att ha ett specifikt tillsynsprojekt om ett ämne dimetylfumarat i textil under 2010. Detta projekt genomförs tillsammans med Stockholm och Göteborg. Projektet kommer att bl.a. ha fokus på att undersöka hur väl handeln känner till innehåll av farliga ämnen.

I detta dialogarbete berättar Victoria att det hade behövts exempel på vad kläder och leksaker kan tänkas innehålla. Därför tror Victoria att verktyget Varuguiden skulle kunna fungera väl i deras arbete. De skulle då kunna visa aktörer från handeln och kommunens leverantörer vad som skulle kunna finnas i en genomsnittlig arbetsjacka eller byxa. Victoria välkomnar därför att verktyget planeras att läggas på Internet samt att det kommer att finnas mer information om innehåll av specifika ämnen i textil, plast och gummi (vilket är KEMI:s plan).

Man behöver enligt Victoria öka medvetenheten och kunskapen kring ämnen och material i varor, och att det kan finnas farliga ämnen i varor. Miljöförvaltningen har arbetat med tillsyn av miljöstörande verksamheter med stöd av miljöbalken. Men det är relativt nytt att arbeta i dialogarbete med detaljhandeln. Varuguiden skulle kunna vara en start en ingång för att just öka medvetenheten och kunskapen kring vad som kan finnas i olika varor. Genom att öka kunskap och medvetenhet kan man uppnå ständiga förbättringar. Varuguiden ger möjlighet att sprida kunskap till olika aktörer innehållet av farliga ämnen i varor och därmed bidra till att varors innehåll av dessa ämnen kan minska. Detta bör i sin tur leda till minskad till spridning till miljön.

5.8 Stockholms stad, Miljöförvaltningen

Miljöförvaltningens Lena Embertsén, Bertil Engdahl och Arne Jamtrot tror att de kan ha stor nytta av Varuguiden. Ett verktyg som detta är definitivt något som behövs. En översikt och systematik som denna guide ger är något man har saknat. När man planerar tillsyns- och informationsarbetet är det svårt att veta var man ska börja, i vilka varugrupper och varor de farliga ämnena finns. Man behöver stöd för att kunna avgöra om de flöden man har av något material eller ämne är stora eller små.

Miljöförvaltningen har också en roll som bollplank när det gäller "ekologiskt byggande", framtagande av miljöprofil områden etc. I sådant arbete är det bra att ha tillgång till ett verktyg som varuguiden. Att kunna hänvisa olika typer av verksamhetsutövare till Varuguiden skulle också vara bra

Miljöförvaltningen drev under fyra år projektet Nya gifter – Nya verktyg. Ett av målen i projektet var att identifiera vilka ämnen som ska prioriteras och hitta nya verktyg för att arbeta med farliga ämnen i varor (Bergbäck och Jonsson, 2008). De ämnen som Miljöförvaltningen har prioriterat att arbeta vidare med är alkylfenoler/-etoxilater, antibakteriella ämnen, bromerade flamskyddsmedel, ftalater och polyflourerade ämnen. I arbetet gjordes också substansflödesanalyser för att ta reda på inflödet av ett visst ämne i olika varor. Man kunde konstatera att det var mycket svårt att hitta kunskap om i vilka varor och i vilka mängder de farliga ämnena fanns.

Förvaltningen har valt att arbeta med textilier på grund av att det har kommit fram att flera av de prioriterade ämnena förekommer i textilier. Frågan uppstår då vilka textilier man ska börja med? Arbetskläder? Barnkläder? Sportkläder? Hemtextil? Man välkomnar därför att det kommer mer information om ämnen i textilier i nästa version av Varuguiden. Ett verktyg som Varuguiden kan vara till stor hjälp för att göra prioriteringar inom detta område och för framtida varutillsyn inom andra områden.

När det gäller kemikalier i textilier finns också en Kemikaliedatabas som Swerea/IVF har tagit fram. Här finns information om textiliers innehåll av farliga kemiska ämnen, utgående från funktionen hos materialet.

Miljöförvaltningen är ibland rådgivande angående kemikaliekrav som ska ställas vid upphandling av varor i staden. Vid sådana frågor skulle det vara värdefullt att kunna få överskådlig kunskap om vilka ämnen som kan vara aktuella att ställa krav om i de aktuella varutyperna. För att ställa miljökrav inom offentlig upphandling finns också ett bra verktyg framtaget av Stockholms Läns Landsting, www.sll.se. Här finns kriterier för olika varugrupper som landstinget använder uppdelat efter de ingående materialen.

PRIO databasen som finns på KEMI innehåller mycket bra och lättillgänglig information om kemiska ämnen, man måste dock veta vilket ämne man vill ha mer information om. Och som tidigare nämnts saknas ofta just kunskapen om vilka ämnen som kan finnas i vilka varor. Man tror också att det vore bra om det fanns en länk från Varuguiden till Begränsningsdatabasen.

Miljöförvaltningens erfarenheter av substansflödesanalyser säger att det ofta är mycket svårt att få uppgifter om vilka ämnen olika material innehåller – t ex tillsatser i plast, komponenter i färg etc. Och när uppgifter finns är det svårt att veta hur representativa de är för marknaden i stort. Om det går att få fram uppgifter som ger möjlighet att beräkna mängder av specifika ämnen i olika varugrupper är det förstås väldigt värdefullt, men sådana uppgifter torde vara väldigt schablonbaserade och därmed behäftade med stora osäkerheter. Därför betonar man att det är viktigt att Varuguiden är transparent och tydligt redovisar varifrån siffror och andra uppgifter kommer, detta för att användaren själv ska kunna bedöma deras tillförlitlighet. En lösning på detta skulle kunna vara att publicera eller länka till de arbeten som ligger till grund för beräkningarna i anslutning till Varuguiden. Man anser också att det är viktigt att Varuguiden inte uppfattas om en "absolut sanning" utan att det verkligen framgår att det är just en sammanställning av vad varor **kan** innehålla. Men även om kunskapen och informationen inte är absolut korrekt för varje enskild vara anser man att det är viktigt att kunskapen kommer ut och blir tillgänglig för alla. Man välkomnar därför att det finns planer att lägga ut Varuguiden på Internet.

5.9 Sammanfattning av behov och önskemål uttryckt av myndigheterna

Många har arbetat med kemiska produkter under en längre tid och anser att de har god kontroll och kunskap över användning av kemiska produkter. De flesta tjänstemän på myndigheterna uttrycker att de saknar information om material och ämnen i varor. Idag kommer det "larm" om t.ex. nonylfenol i handdukar, det behövs ett mer systematiskt angreppssätt för att förstå inflödet av material och ämnen i varor, anset t.ex. en tjänsteman vid Naturvårdsverket. REACH kommer inte att ge den information man behöver på grund av dess många begränsningar. Byggproduktdirektivet ger idag ingen vägledning i hur hänsyn ska tas till hälsa och miljö.

Tjänstemän vid Stockholms Stads Miljöförvaltning anser att: "Ett verktyg som detta är definitivt något som behövs. En översikt och systematik som denna guide ger är något man har saknat. När man planerar tillsyns- och informationsarbetet är det svårt att veta var man ska börja, i vilka varugrupper och varor de farliga ämnena finns. Man behöver stöd för att kunna avgöra om de flöden man har av något material eller ämne är stora eller små." Det finns tusentals varor, i vilka varor finns intressanta ämnen? I vilka varugrupper är det största inflödet? Miljöförvaltningarna i Göteborg och Stockholm har beslutat att arbeta med textil, Varuguiden kan ge vidare vägledningen i vilka textilier man ska arbeta vidare med. Myndigheterna tror att Varuguiden kan erbjuda att stöd i prioriteringarna.

Banverket och Vägverket har stor egen produktion. Där är inköpsprocessen otroligt central. För att vara säker på att man inte får in material och ämnen som kan ge problem i framtiden behövs stöd, hjälpmedel och verktyg vilket man har mycket begränsat av idag. Varuguiden skulle kunna ge det stödet om det finns tillräcklig detaljeringsnivå i Varuguiden, d.v.s. att det finns tillräckligt detaljerad information om de varor som är intressanta för Banverket och Vägverket. Miljöförvaltningen i Stockholm är ibland rådgivande angående kemikaliekraav som ska ställas vid upphandling av varor i staden. Vid sådana frågor skulle det vara värdefullt att kunna få överskådlig kunskap om vilka ämnen som kan vara aktuella att ställa krav om i de aktuella varutyperna. Boverket får också ofta frågor om innehåll i varor, och där behövs stöd. Varuguiden kan därmed användas när man möter olika branscher och inköpare, då har myndigheterna ett underlag att presentera. Man kan då visa vilka material och ämnen som kan finnas i olika varugrupper. Denna kunskap saknas ofta, t.ex. i detaljhandeln. Miljöförvaltningens i Stockholms erfarenheter av substansflödesanalyser säger att det ofta är mycket svårt att få uppgifter om vilka ämnen olika material innehåller t.ex. tillsatser i plast, komponenter i färg etc. Och när uppgifter finns är det svårt att veta hur representativa de är för marknaden i stort. Varuguiden ger ett "neutralt" underlag att börja arbeta med.

Man önskar få stöd i arbetet av Kemikalieinspektionen, man vill gärna få Varuguiden demonstrerad och att det ska finnas stöd från dem om man ska börja arbeta med den. Man välkomnar att det finns planer att lägga ut Varuguiden på Internet, vilket gör att de får tillgång till Varuguiden. Man välkomnar också att det finns planer på att redovisa ämnen i plast, gummi och textil. Om det finns regleringar i användningen av ett visst ämne ser man gärna att det finns en koppling från Varuguiden till Begränsningsdatabasen på KEMI. Tjänstemän från Naturvårdsverket som arbetar med

avfall ser gärna att en uppskattad livslängd på varugrupperna läggs till i Varuguiden.

Några tjänstemän anser att det är viktigt att Varuguiden är transparent och tydligt redovisar varifrån siffror och andra uppgifter kommer, detta för att användaren själv ska kunna bedöma deras tillförlitlighet. Man påpekar också att det verkligen är viktigt att det framgår att Varuguiden presenterar vad en varugrupp skulle kunna innehålla och att den inte visar en "absolut sanning". Det är vidare viktigt att materialsammansättningarna hålls uppdaterade. Vet man att det är stor spännvidd i materialsammansättning i en viss varugrupp vore det också bra om det framgick. Men även om kunskapen och informationen inte är absolut korrekt för varje enskild vara anser man att det är viktigt att kunskapen kommer ut och blir tillgänglig för alla. Konsumentverket ser inte de kommer att arbeta aktivt med detta, men informerar gärna via sin webbplats.

Slutligen anser tjänstemän vid Kemikalieinspektionen att när man får mer information om innehållet i varor kan det driva på substitution och lagstiftning. När kunskapen ökar kan människor lättare göra medvetna val. Införandet av miljömärkning inom fler områden underlättas.

6 Fortsatt arbete

6.1 Kommunikation om Varuguidens möjligheter

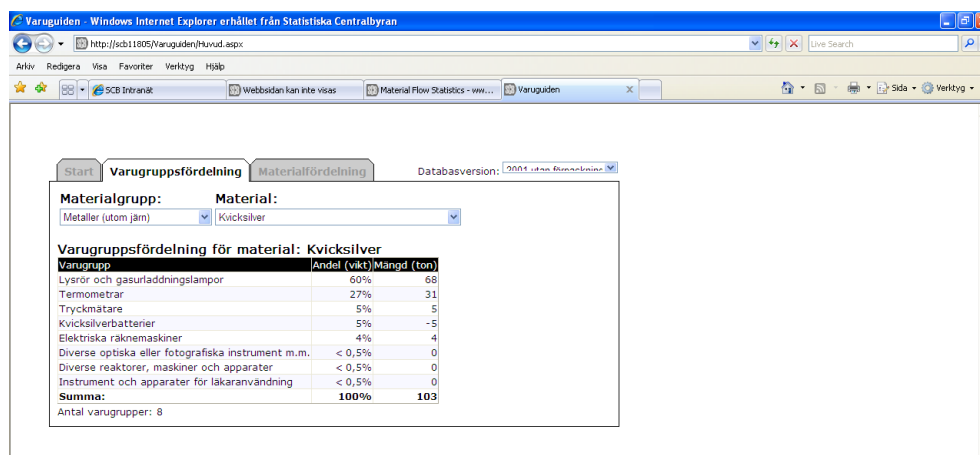
Många tjänstemän på myndigheter tror att de kommer att ha nytta av Varuguiden i sitt arbete, se "Myndigheters behov av Varuguiden". Men flera efterlyser att de vill ha stöd från Kemikalieinspektionen i hur de kan använda verktyget. Man vill gärna komma och få den förevisad. Flera vill också gärna ha konkret samarbete för att få stöd att göra prioriteringar i sitt arbete med stöd av Varuguiden. Man tror även att det ibland kan vara svårt att hitta de varugrupper man är ute efter, det finns ju 1 000 stycken i Varuguiden och det kan vara svårt att hitta dem.

6.2 Förbättringar i Varuguiden

Kemikalieinspektionen arbetar nu med att uppdatera mängder för 1996 och 2001, men även för 2007, nya data kommer från SCB.

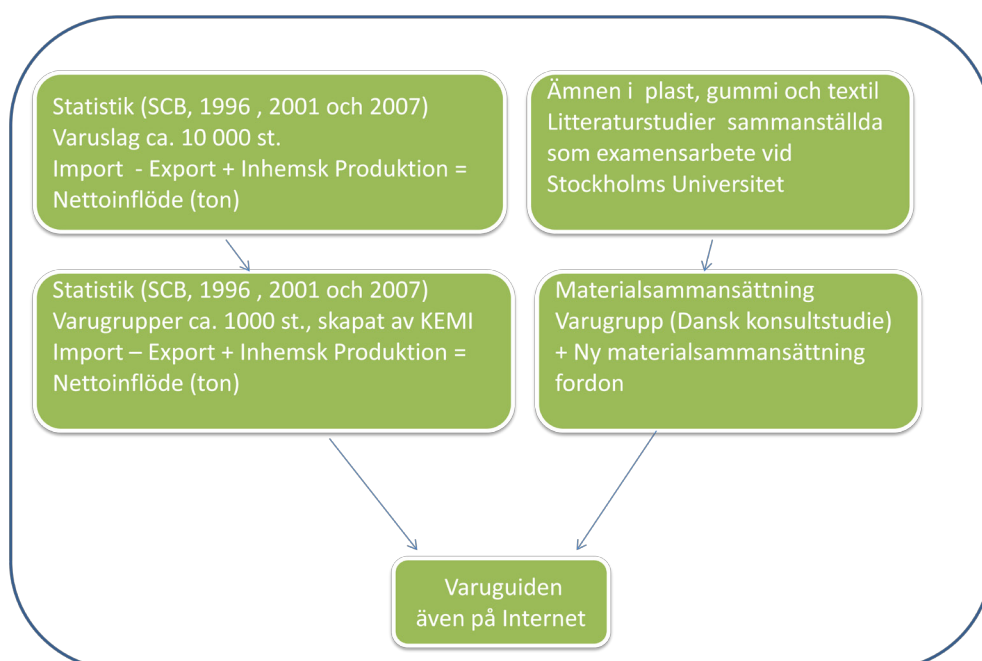
I vissa varugrupper har det hänt mycket med materialsammansättningen medan för de flesta har det inte hänt så mycket. Där det har skett förändringar behövs en uppdatering i materialsammansättning, några exempel kan vara elektronik där t.ex. bly i stort sett har försvunnit p.g.a. RoHS direktivet. Likaså har kvicksilver försvunnit från de flesta områden. Figuren nedan visar var kvicksilver finns, enligt Varuguiden. Som man kan se finns den största mängden i lysrör och gasurladdningslampor, som i genomsnitt innehåller 60 procent kvicksilver. Den näst största posten är termometrar. Här kan man ana att det troligen behövs en uppdatering eftersom nya termometrar inte innehåller kvicksilver. Man kan också se att amalgam inte finns med, det beror troligen på att Varuguiden inte har fångat denna grupp speciellt, amalgam finns i varukod 3006 40 00 "tandcement och andra tandfyllningsmedel; bencement". Detta är ett exempel på att varuslagen i SCB:s statistik kanske är för grova för de detaljer man behöver i miljöarbetet.

Figur 16. Varugrupper som innehåller materialet Kvicksilver i Varuguiden. Andelen i procent visar vilken andel i ton de olika varugrupporna har av det totala inflödet av Kvicksilver. Mängden i ton visar det uppskattade inflödet av varugrupporna år 2001

KEMI arbetar med att lägga in en ny materialsammansättning för fordon. Man arbetar också med att lägga till en ny nivå med ämnen för plast, gummi och textilier, se Figur 17. Kunskap över dessa ämnen i varor har erhållits genom litteraturstudier sammanställda som examensarbete vid Stockholms Universitet. Avsiktligt tillsatta ämnen kommer att vara inkluderade, t.ex. kommer mjukgöraren DEHP i plast ingå. Varuguiden kommer att innehålla information om flera hundra ämnen men kan knappast sägas vara heltäckande på var de förekommer. Informationen om ämnena kommer från vetenskapliga rapporter och handböcker (hittills men i förlängningen kan det bli analysresultat också) så halterna kan vara mycket låga bara ämnet har en funktion i materialet i denna låga halt. Ämnena i Varuguiden är ju där därför att de har en funktion i materialet de är inte föroreningar.

Figur 17. Innehåll i Varuguiden i den nya versionen som är tänkt att ligga på Internet

Många av dem som har intervjuats om Varuguidens användning efterlyser information om ämnen i varor. Till viss del kommer den nya varianten av Varuguiden att ge det eftersom den innehåller ämnen i plast, gummi och textil. Denna utvidgning täcker dock då endast tre av tolv materialgrupper som är identifierade i Varuguiden, se Figur 3. De som inte täcks upp är animaliska material, glas, järn och stål, kemiska produkter, metaller (utom järn), stenmaterial, trä och vegetabiliska material (textil ingår här så det täcks delvis upp), ytbehandling och lim, återvunna material och övrigt. För att göra en fullständig kartläggning av ämnen i varor skulle man även behöva information om ämnen i dessa material. Det vore önskvärt att på sikt öka omfattningen i Varuguiden genom att täcka in fler material.

Varugrupp är ett eget begrepp, gjort av KEMI. Man har valt att slå ihop olika varuslag från statistiken till en så kallad varugrupp. Olika antal KN8 ingår i varugrupporna. Den kopplingen förändras litegrann år från år och därför måste kopplingen revideras. Det blir dock ett eget projekt att förändra den kopplingen, vilket man på KEMI arbetar med när man ska lägga till nya data för år 2007. Underlag till detta kan man hitta på Eurostats hemsida.

KEMI arbetar med att Varuguiden ska läggas ut på Internet. Under våren 2010 är det tänkt att den ska vara tillgänglig för alla.

7 Slutsats

Det finns en stor brist på kunskap om material och farliga ämnen i varor. Eftersom diffus emission t.ex. korrosion och slitage i Sverige är betydande är det nödvändigt att öka kunskapen om varors innehåll av farliga ämnen om flödet till miljön ska minska. Det finns idag ingen uppföljning eller statistik över vilka ämnen, i vilka mängder och i vilka varor ämnen kommer in, REACH kommer inte att ge detta. Byggproduktdirektivet skulle kunnat ge stöd, men det finns än inga konkreta regler eller liknande hur man ska kunna möta kravet på hänsyn till hälsa och miljö.

Varuguiden är en databas över material och ämnen i varor. Den tjänar främst två syften; 1. Att identifiera i vilka varor eller material eller ämne skulle kunna finnas, 2. Identifiera vilka material eller ämnen som kan finnas i en vara. Varuguiden, som har utvecklats av Kemikalieinspektionen, har byggts upp av data över genomsnittligt materialinnehåll i varor från Danska Miljöstyrelsen (Miljöprojekt 281/1995) kompletterad med statistik från SCB. Idag finns Varuguiden som ett internt verktyg på KEMI, dock finns planer att den ska läggas ut på Internet och bli tillgängligt för alla. När man jämför data över bly i Varuguiden med andra datakällor kan man konstatera att Varuguiden oftast ger en rätt liknande bild över i vilka varor bly finns och inflödets storlek.

Tjänstemän vid Banverket, Boverket, Göteborgs Miljöförvaltning, Kemikalieinspektionen, Naturvårdsverket, Stockholms Miljöförvaltning och Vägverket anser att de har behov av mer kunskap om innehåll i varor. De flesta anser att ett verktyg som detta är något som behövs. En översikt och systematik som denna guide ger är något flera har saknat. Varuguiden erbjuder en form av screening av inflödet av material och ämnen i varor. När t.ex. de lokala myndigheterna ska planera tillsyns- och informationsarbetet är det svårt att veta var man ska börja, i vilka varugrupper och varor de farliga ämnena finns. Man behöver stöd för att kunna avgöra om de flöden man har av något material eller ämne är stora eller små. Varuguiden kan bli ett stöd för att göra prioriteringar av arbetet.

Varuguiden ger kunskap om vilka material och ämnen som skulle kunna finnas i en varugrupp. Denna information kan t.ex. användas när man har diskussioner med leverantörer och vid offentlig upphandling. För Banverket och Vägverket som har stor egen produktion är det mycket viktigt att de varor man använder inte ger problem under användningstiden eller som avfall, idag är det svårt att få den informationen, och att bedöma tillförlitligheten på den information man får. Varuguiden kan vara ett stöd för att ställa relevanta frågor och krav, om detaljeringsgraden är tillräckligt hög.

Tjänstemännen anser slutligen att det är viktigt att det framgår att Varuguiden presenterar vad en varugrupp skulle kunna innehålla och att den inte visar en "absolut sanning". Det är också viktigt att materialsammansättningarna hålls uppdaterade. Men även om kunskapen och informationen i Varuguiden inte är absolut korrekt för varje enskild vara anser man att det är viktigt att kunskapen kommer ut och blir tillgänglig för alla.

8 Referenser

8.1 Skriftliga referenser

Bergbäck, B. Johansson, K and Mohlander, U. 2001. Urban metal flows – Review and conclusions. A case study of Stockholm. Water, Air and Soil Pollution: Focus/Volume 1, 3-4.

Jonsson, A. Fridén, U., Thuresson, K., Sörme, L. 2008. Substance Flow Analyses of Organic Pollutants in Stockholm. Water, Air and Soil Pollution: Focus 8:433-443.

Kemikalieinspektionen, 2009. Aktuellt från Kemi nr 1/09. Ledare av Ethel Forsberg. Finns tillgänglig på www.kemi.se

Miljöstyrelsen, 1995. Miljöprojekt 281/1995; Miljöstyrelsen, Köpenhamn

Naturskyddsföreningen, 2008. Rapport; T-tröjor med ett smutsigt förflutet. ISBN 91 558 80312. Finns tillgänglig på Naturskyddsföreningens webbplats www.naturskyddsforeningen.se

Naturskyddsföreningen, 2009. Rapport; Kemikalier in på bara skinnet. Plastskor från hela världen. ISBN 978-91-558-0003-1.

NV, 2006. Underlagsrapporter till regeringsuppdraget om bly i ammunition. Rapport 5624. Naturvårdsverket. ISBN 91-620-5624-7.pdf

NV, 2008. Strategin för giftfria och resurssnåla kretslopp, GRK. Underlag till Miljömålsrådets fördjupade utvärdering av miljökvalitetsmålen. Rapport 5798. ISBN 978-91-620-5798-5.pdf

SFS 2009: 907. Förordning om miljöledning i statliga myndighet

Miljöförvaltningen 2008. Stockholms väg mot en giftfri miljö. Redaktörer Bo Bergbäck och Arne Jonsson. ISBN 978-91-85125-27-2.

SwedWatch, 2009. Svenska skor ger spår i miljön – en granskning av miljöeffekter från garverier i syd. Finns tillgänglig på Naturskyddsföreningens webbplats www.naturskyddsforeningen.se

8.2 Muntliga referenser

Ededahl, Ingrid. Naturvårdsverket. Ingrid.ededahl@naturvardsverket.se tfn vxl 698 10 00, direkt 08-698 15 27. 091207, 091210.

Embetsén, Lena. Miljöförvaltningen Stockholm. Lena.embetsen@miljo.stockholm.se växel tfn 08-508 288 00. 091210.

Engdahl, Bertil. Miljöförvaltningen Stockholm. Bertil.engdahl@miljo.stockholm.se växel tfn 08-508 288 00. 091210.

Giselsson, Sara. Boverket. Sara.giselsson@boverket.se 0455-353 292. 091116, 091117, 091118

Hedlund, Britta. Britta.hedlund@naturvardsverket.se 08-698 10 00. 091203.

Jamtrot, Arne. Arne.jamtrot@miljo.stockholm.se. 08-508 28 939. 091204, 091210, 091211.

Johansson, Marie. Vägverket. Marie.johansson@vv.se Tfn 0243-757 99. 091210.

Kotake, Malin. Banverket. Malin.kotake@banverket.se, växel 0774-44 50 50, tfn 0243-44 54 69. 091130, 091203, 091209, 091214.

Lind-Magnusson, Victoria. Göteborgs stad, Miljöförvaltningen. Victoria.lind.magnusson@miljo.goteborg.se Växel 031-368 00 00, 031-368 38 03. 091204, 091211.

Lindgren, Åsa. Vägverket. Asa.lindgren@vv.se Växel 0771-119 119. Tfn: 0243-757 54. 091116, 091130, 091210.

Nordenankar, Wilhelm. Konsumentverket. Tfn växel 0771-42 33 00. 091130.

Nordin, Anna. Naturvårdsverket. Anna.nordin@naturvardsverket.se 08-698 10 00. 091203.

Nyholm, Sofia. Banverket. Sofia.nyholm@banverket.se, växel 0774-44 50 50. 091203.

Nyström, Anna-Karin. Statistiska Centralbyrån (SCB). Samordnare Svensk Miljö Emissions Databas (SMED) Avfall och SMED Farliga ämnen. 08-509 942 92.

Samuelsson, Joel. Konsumentverket. Tfn växel 0771-42 33 00, direkt 054-19 40 58. 091130

Strandberg, Anna. Konsumentverket. Tfn 054-19 40 78. 091130

Östlund, Catarina. Naturvårdsverket. Catarina.ostlund@naturvardsverket.se Tfn 08-698 10 47. 091208.

Östman, Margareta. Kemikalieinspektionen. Margareta.ostman@kemi.se tfn 08-519 41 162. Många telefonsamtal under arbetets gång.

8.3 Referenser från Internet

SIS, Swedish Standards Institute, www.sis.se

Avgivning av farliga ämnen från bygg- och anläggningsprodukter – SIS/TK 497.

<http://www.sis.se/DesktopDefault.aspx?tabName=%40projekt&PROJID=305&menuItemID=8679>. 0901116

Chemsoft. <http://www4.banverket.se/chemweb/index.html>. 091116

Banportalen. www.banportalen.se 091116

Miljökrav vid upphandling, Vägverket. <http://www.vv.se/Startsida-foretag/Upphandling/Krav-pa-leverantorer/Miljokrav-vid-upphandling-av-entreprenader-och-tjanster/>

All officiell statistik finns på: **www.scb.se**
Kundservice: tfn 08-506 948 01

All official statistics can be found at: **www.scb.se**
Customer service, phone +46 8 506 948 01